

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011

Kateřina Týmová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologické a sociální etiky

Bakalářská práce

**SOCIÁLNĚ ETICKÉ ASPEKTY
PROCESU ROZHODOVÁNÍ O PODSTOUPENÍ ČI
NEPODSTOUPENÍ INTERRUPTCE
VE SVOBODNÉ PLURALITNÍ SPOLEČNOSTI**

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pavelková

Autor práce: Kateřina Týmová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: Třetí

2011

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že bakalářskou práci jsem zpracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných TF) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAGU provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou v souladu s výše uvedeným ustanovením zákona byly zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne 25.3.2011

Kateřina Týmová

PODĚKOVÁNÍ:

Děkuji vedoucí své bakalářské práce Mgr. Martině Pavelkové za odborné vedení, cenné rady a připomínky.

Obsah

Úvod do problematiky.....	6
1 Vymezení základních pojmů vztahujících se k problematice.....	9
2 Právo na život versus právo na svobodnou volbu.....	10
2.1 Obecná idea základních práv člověka a její možná úskalí.....	10
2.2 Konflikt přirozených práv člověka ve svobodné pluralitní společnosti.....	11
2.3 Počátek lidského života a hodnoty lidství.....	13
2.3.1 Hodnota lidského života na jeho počátku.....	13
2.3.2 Obecná rovina hodnotového řádu a jeho poznání.....	15
2.3.3 Obecná rovina versus konkrétní rovina hodnot lidství.....	17
<i>Shrnutí kpt. č. 2</i>	19
3 Rozhodovací proces.....	21
3.1 Z hlediska psychologie.....	21
3.1.1 Průběh a fáze rozhodování.....	21
3.1.2 Motivace a zaměření lidského jednání.....	22
3.1.3 Nutnost volby jako krize.....	23
3.2 Z hlediska sociologie.....	23
3.2.1 Vliv doby na mentalitu a chování člověka.....	23
3.2.2 Společenská tabu a jejich působení.....	25
3.2.3 Vliv medií prezentovaného společenského „kultu“.....	26
3.3 Z hlediska etiky.....	27
3.3.1 Základní rozhodnutí jako otázka svobodné volby.....	27
3.3.2 Svědomí jako „kompas“ při realizaci a naplnění správné volby.....	28
3.3.3 Spojení rozumu, vůle a srdce jako pravá cesta k volbě dobra.....	30
<i>Shrnutí kpt. č. 3</i>	31
4 Bioetické rozhodování.....	33
4.1 Interrupce jako etický problém.....	33
4.1.1 Princip lidské důstojnosti jako kritérium etického rozhodování.....	33

4.1.2	Informovaný souhlas jako etická nutnost moderní medicíny.....	34
4.1.3	Princip správně formovaného svědomí – svědomité volby.....	35
4.2	Bioetické rozhodování z hlediska různých etických koncepcí.....	35
4.2.1	Deontologická koncepce v pohledu na interrupce.....	36
4.2.2	Teleologická koncepce v pohledu na interrupce.....	37
4.2.3	Další možná východiska bioetického rozhodování.....	40
	<i>Shrnutí kpt. č. 4.....</i>	<i>41</i>
5	Rodičovství jako výsledek vyřešeného konfliktu hodnot.....	43
5.1	Vnímání role muže a ženy jako rodiče.....	43
5.2	Vliv rodinné politiky na rozhodnutí „mít, či nemít dítě“.....	44
5.3	Psychosociální rozměr týkající se otázky „mít, či nemít dítě“.....	46
	<i>Shrnutí kpt. č. 5.....</i>	<i>47</i>
6	Indikace ovlivňující proces rozhodování v otázce „mít, či nemít dítě“.....	48
6.1	Definování a rozdělení indikací ovlivňujících rozhodnutí.....	48
6.2	Indikace jako konflikt.....	49
6.2.1	Etické problémy vyplývající z jednotlivých indikací.....	49
6.2.2	Shrnutí možných práv, která jsou předmětem diskusí.....	52
	<i>Shrnutí kpt. č. 6.....</i>	<i>52</i>
7	Právní rámec rozhodovacího procesu.....	54
7.1	Podstata práva v životě člověka.....	54
7.2	Obecný vývoj interrupční legislativy.....	54
7.3	Platná interrupční legislativa v ČR.....	55
	<i>Shrnutí kpt. č. 7.....</i>	<i>56</i>
	Závěr.....	57
	Seznam použitých zdrojů.....	60
	Abstrakt v českém jazyce.....	63
	Abstrakt v anglickém jazyce.....	64

Úvod do problematiky

Zmatená, plačící sedmnáctiletá dívka se dívá, jak její přítel znechuceně odchází. Řekl jí, že je hloupá, když otěhotněla. A ona si myslela, že se mají rádi.

Zoufalá žena, právě se dozvěděla, že čeká páté dítě. Ona pracuje za minimální mzdu a manžel je nezaměstnaný. Nemohou přijít o jediný příjem rodiny. Peníze mnohdy nezbudou ani na pokrytí potřeb těch čtyř dětí, co už mají. Jak by mohli uživit ještě další dítě?

„Nemohlo to přijít v nejnevhodnější dobu“, říká elegantně oblečená žena svému lékaři. Je právě na počátku své kariéry. Manžel vede právnickou praxi. Kde by vzali čas, starat se o dítě?

„Bohužel, výsledky testů ukázaly, že vývoj vašeho dítěte neprobíhá standardním způsobem. Vaše dítě bude s největší pravděpodobností postižené“, sděluje lékař ženě, která po předchozích zdravotních problémech konečně čeká své první vytoužené dítě.

Tyto příběhy jsou nastíněním možné situace spojené s rozhodnutím, zda podstoupit, či nepodstoupit interrupci. Představíme si ve stručnosti možné způsoby uvažování jednotlivých žen o své aktuální životní situaci.

Sedmnáctiletá dívka – bude muset sdělit tuto zprávu rodičům a zachová se samozřejmě podle jejich přání, protože oni vědí, co je pro ni nejlepší. Teď už to ví.

Pracující žena v zoufalé situaci - nesnese pomyslení, že by do takovýchto podmínek přivedla na svět další dítě, které by mělo blíže k nouzi než spokojenosti.

Elegantní bohatá žena - tak dlouho přece usilovala mít příležitost a prostředky na uskutečnění a realizaci svých plánů, do kterých však dítě nepatří.

Zklamaná žena - konečně se jí po prodělaných zdravotních problémech podařilo otěhotnět a nakonec zrovna jejich dítě má být postižené? Jak to řekne manželovi?

Řešení jejich tak zoufale odlišné životní situace bude pravděpodobně stejné. Všechny čtyři budou řešit dilema, zda porodit, či neprodit dítě. Pravděpodobně navštíví některou z příslušných klinik nebo lékařů, kteří rychle a efektivně vyřeší jejich situaci a provedou potřebný chirurgický zákrok – interrupci.

Volba v životě člověka hraje zásadní roli, tím spíše, týká-li se otázek života a smrti. Člověk je odjakživa fascinován otázkami bytí a nebytí, a to na úrovni vědecké, umělecké i laické. Každý jedinec se ve svých životních volbách snaží realizovat a naplňovat smysl svého života, proto může být volba prožívána jako tíživá životní situace.

Výše uvedené životní příběhy žen demonstrují individuální a společenskou odlišnost, se kterou se pracovník v sociální oblasti může setkat. Spojení slov „životní příběhy“ je zcela záměrné, protože i přesto, že se jedná o řešení stejného problému - neplánovaného těhotenství, tak faktory určující jeho konečné řešení a životní kontext příběhu jednotlivých žen, jsou zcela odlišné. Pracovník v sociální oblasti pracuje s člověkem v rámci kontextu jeho životního příběhu, takže není např. jako lékař limitován pouze zdravotním hlediskem. Životní příběh jednoho člověka je propojen s životními příběhy lidí v jeho bezprostřední blízkosti. Domnívám se, že náplní sociální práce není zabývat se pouze řešením vzniklých problémů a konfliktů v rámci jednoho životního příběhu, ale v rámci celého životního prostoru, kde se tento příběh odehrává. Smyslem sociální práce dle mého názoru je nejen pomoc a podpora při řešení problematických individuálních životních situací, což rozhodnutí o narození dítěte může být, ale i možné působení na změnu podmínek, které mohou toto konečné řešení situace ovlivnit. V případě rozhodování o podstoupení či nepodstoupení interrupce se jedná o životní příběh ženy, potencionálního nového života (dítěte), životní příběh partnera (otce), ostatních ženiných dětí, možná ženiných rodičů (viz demonstrováné příběhy). Jakkoliv se mohou jevit tyto životní příběhy privátní záležitostí ve svobodné demokratické zemi, vždy se jedná také o životní příběh společnosti, jíž jsme nedílnou součástí.

Čtyřicet až šedesát milionů mrtvých ročně¹ je výsledek vyřešených konfliktů odlišných životních příběhů lidí.

Vybrala jsem si téma *interrupce*, protože samo o sobě toto téma představuje životně důležitou volbu - zda život dát, či vzít (pro někoho možná dát a vzít). Před tímto dilematem se může žena ocitnout kdykoli, ať žije kdekoli, je bohatá nebo chudá, vdaná nebo svobodná, mající děti, nebo jsouce zatím bez nich. Mohlo by se zdát, že toto téma v demokratických státech, jako je např. i ČR, je již vyčpělé svou zajímavostí a přitažlivostí pro veřejnost. Ovšem dle mého názoru pouze pokud se člověk s odstupem času k těmto akceptovaným dlouhodobým samozřejmostem života vrací, může reflektovat svůj vlastní názor či postoj k podobným společenským jevům, které se dotýkají základních práv a hodnot člověka.

¹ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 286.

Prostřednictvím své bakalářské práce bych chtěla přimět čtenáře k přemýšlení nad svým možná již dávno vytvořeným postojem k problematice interrupcí, přimět ho k přemýšlení nejen nad svým individuálním postojem, ale i postojem společnosti, ve které žije. Mít možnost uvědomit si, do jaké míry je postoj každého z nás v souladu s většinovým postojem společnosti, a kde se naopak naše postoje rozcházejí - toto považuji za důležitý prvek vnímání vlastní identity a svého postavení ve společnosti. Jaké hodnoty preferuje dnešní člověk, dnešní společnost v době svobody a tolerance. Jakou roli ve vnímání hodnot a preferencí hrají média, politika, sociální podmínky, ve kterých člověk žije.

Cílem mé bakalářské práce je popsat a shrnout výběr informací z oboru psychologie, sociologie, filosofie a etiky vztahujících se k procesu rozhodování. Představit rozhodovací proces z různých hledisek a přístupů, zmapovat a demonstrovat sociálně etické faktory a aspekty, které mohou, ale také nemusí konečné rozhodnutí ženy o podstoupení či nepodstoupení interrupce ovlivnit.

Na začátku psaní své bakalářské práce jsem si kladla spoustu otázek vztahujících se k tématu, které jsem byla nucena eliminovat na situaci – *nový život je neplánovaně počat, není cesty zpátky, co teď?* Ve své práci se tudíž nezabývám primární prevencí ve formě výchovy k plánovanému rodičovství spojeným se zodpovědným sexuálním chováním (neřeším rizikové sexuální chování, druhy a formy antikoncepce), nezabývám se ani medicínským hlediskem interrupcí (metody interrupcí, zdravotní a psychologická rizika zákroku), i když i toto jsou důležité oblasti daného tématu.

Omezila jsem se pouze na otázky uplatňování základních práv člověka a realizaci jeho hodnot ve světě možné svobodné volby. Představení možných vlivů a nástrah společnosti, které mohou působit na vnímání a myšlení jednotlivce. Pod tíhou nutnosti volby a množství společenských vlivů se člověk může cítit být zmaten a nejistý ve svém rozhodování. Přemýšlí, zda by měl realizovat své vlastní, mnohdy nejisté hodnoty a pojetí dobra, nebo se měl raději řídit trendem společnosti. Zabývám se nastíněním možného náhledu na způsob a význam pravého poznání a jeho důležitosti v životě člověka. Je interrupce za určitých okolností pro společnost jako celek omluvitelná? Jaké aspekty žena v rozhodovacím procesu zvažuje, nebo si je naopak vůbec nepřipouští? Jaké faktory ovlivňují životně důležitá rozhodnutí člověka 21. století? Toto jsou otázky, kterými se moje bakalářská práce zabývá na teoretické úrovni.

1 Vymezení základních pojmů vztahujících se k problematice

Interrupce

- „umělé ukončení těhotenství“²
- „umělé přerušení těhotenství (zkr. UPT), zákrok uměle ukončující těhotenství do 12. týdne (miniinterrupce zhruba do 8. týdne).“³ Provádí se různými metodami, obecně platí, čím je zákrok časnější, tím je provázen menšími komplikacemi.⁴

Interrupce přímá

- usmrcení plodu v matčině těle je primárně zamýšleno, je cílem jednání, popř. prostředkem k dosažení jiného cíle.⁵

Interrupce nepřímá

- usmrcení plodu je vedlejším účinkem jiného chtěného cíle (jiného zákroku).⁶

Abortus

- „latinsky potrat, vypuzení či odstranění plodu z dělohy před ukončením 28. týdne těhotenství, kdy plod ještě není schopen samostatného přežití. Termín zahrnuje potrat samovolný (spontánní) a potrat umělý (interrupci).“⁷

Potrat

- běžně užívaný výraz pro UPT, ale s negativní konotací (zabarvením).⁸

Rozhodování

- proces volby cíle a prostředku zakončený rozhodnutím a vedoucí k určitému jednání. Rozhodování obsahuje racionální a iracionální složky (emoce). Může být provázeno prožitkem napětí a úzkosti spojené s nutností se rozhodnout.⁹

Konflikt

- střet zájmů a potřeb jednotlivce a prostředí, jednotlivce a skupin, skupin k sobě navzájem. Vnitřní duševní konflikt, jehož řešení a zpracování má význam pro vývoj a formování osobnosti.¹⁰

² Kolektiv autorů a konzultantů. *Slovník cizích slov*, s. 155.

³ VOKURKA, M. *Praktický slovník medicíny*, s. 180.

⁴ Srov. VOKURKA, M. *Praktický slovník medicíny*, s. 180.

⁵ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 286.

⁶ Srov. Tamtéž, s. 286.

⁷ VOKURKA, M. *Praktický slovník medicíny*, s. 13

⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*, s. 42. Pozn. Termín *potrat* nebude v této práci používán pro své možné pejorativní zabarvení.

⁹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*, s. 48 – 51.

¹⁰ Srov. FELDMAN, H. *Kompendium lékařské psychologie*, s. 148 – 180.

2 Právo na život versus právo svobodné volby

2.1 Obecná idea základních práv člověka a její možná úskalí

Právo na život a právo svobodné volby patří mezi základní lidská práva garantovaná všemi demokratickými státy každému svému občanovi. Respekt a ochrana těchto základních hodnot je smyslem demokracie.¹¹

Definování základních lidských práv je obvykle součástí právního pořádku demokratických států. Pro občany těchto států ovšem není důležité, zda jsou součástí právního řádu toho či onoho státu, protože občané vyrůstající a žijící v demokratické zemi věří, že základní lidská práva a svobody jsou přirozenými právy, která náleží každému člověku z titulu jeho lidství, ať žije kdekoliv.¹²

Ovšem právě v demokratických státech, kde panuje svoboda a je možné realizovat svobodnou vůli, může docházet a dochází k veřejným diskusím a možným střetům zájmů jednotlivých práv a svobod člověka. Dle Sousedíka potřeba častých společenských diskusí o konkrétních tématech může zastírat nejistotu plynoucí z absence přijatelného etického zdůvodnění základní myšlenky lidských práv.¹³ Chybí-li jasná kritéria, která by pomohla definovat, co je a není lidským právem, může docházet k rozporům dnešního pojetí s tradičním pojetím práv.¹⁴

Prostřednictvím společenských změn, politických nebo náboženských vlivů dochází k veřejným diskusím nad těmito střety, které mohou vyvolávat osobní i společenské otázky a dilemata. Privilegiem žití v demokratické zemi je možnost přístupu k faktům a argumentům, týkajících se daných dilemat, a svobodnému přístupu zájemců k těmto veřejným diskusím. Podle Váchy ovšem diskuse nad střety a etickými problémy má smysl pouze tehdy, pokud diskutující společně sdílí názor, že etický problém je řešitelný, nebo je minimálně možné stanovit určitý způsob jednání jako lepší než jiný druh jednání.¹⁵

Pouze ohleduplně vedeným dialogem je možné vyřešit konfliktní situace týkající se sporných mravních otázek. Každý, kdo má zájem, se může podílet na procesu hledání

¹¹ Srov. DAVID, R. *Politologie: Základy společenských věd*, s. 269.

¹² Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*, s. 9 – 16.

¹³ Srov. Tamtéž, s. 9 - 10.

¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 13.

¹⁵ Srov. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*, s. 12 – 14.

vhodného konsensu zúčastněných stran. Výsledkem tohoto dialogu by měla být norma akceptovatelná všemi zúčastněnými stranami.¹⁶

V případě interrupcí proti sobě stojí zastánci práva na život dosud nenarozeného člověka a zastánci práva svobodné volby ženy. Obě tato práva je možné zařadit do práv vyplývajících z přirozenosti člověka. Podle Aristotela je přirozenost specifický způsob chování určitého živočišného druhu, což platí i pro člověka.¹⁷ Člověk ovšem, na rozdíl od jiných živočišných druhů, má rozum a svobodnou vůli, takže se nemusí vždy chovat v souladu se svou přirozeností.¹⁸

Přirozená práva člověka je možné zahrnout do skupiny základních dober. V přirozenosti člověka je obsažena schopnost (přirozený sklon) k poznání základních dober pro jeho život. Přirozená práva člověka v sobě obsahují deskriptivní prvek (popis a poznání věci jako dobré) a preskriptivní prvek (pokyn o danou věc usilovat). Tento obsažený vzájemný vztah deskripce a preskripce je vyjádřením nejen nároku (práva), ale i povinnosti z něho plynoucí (např. právo na život = deskripce => z něho plynoucí pokyn usilovat svým jednáním o jeho zachování = preskripce). Člověk má vnitřní tendenci rozvíjet své přirozené náklonnosti, ale někdy vlivem špatných návyků získaných v průběhu života může jedinec tyto přirozené náklonnosti oslabovat.¹⁹

Lidská práva a z nich plynoucí povinnosti jsou základním obsahem sociální spravedlnosti a jejich zachování je pilířem k udržení obecného blaha.²⁰

2.2 Konflikt přirozených práv člověka ve svobodné pluralitní společnosti

Znamením dnešní doby je bezbřehá tolerance, která sice vede k velkému množství prezentovaných názorů a postojů, bohužel však pod jejich množstvím se postupně může vytratit smysl a význam pravdy.²¹

Tolerance, neboli snášenlivost, nemusí vždy být chtěnou hodnotou, protože mnohdy může znamenat také lhostejnost či rezignaci na pravdu.²²

¹⁶ Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*, s. 123 – 124.

¹⁷ Srov. Tamtéž, s. 35.

¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 42 – 43.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 31 – 66.

²⁰ Srov. OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*, s. 61.

²¹ Srov. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země. O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*, s. 12 – 14.

²² Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, s. 227 – 232.

Tolerance v sobě obsahuje vždy i záporné hodnocení dané skutečnosti – člověk toleruje věci (skutečnosti) vymezené určitými hranicemi. Nastavení těchto hranic je ovlivněno vnitřními faktory člověka (např. momentální náladou) a vnějšími faktory společnosti (např. stabilitou společenských systémů). Pokud je hranice tolerantnosti jedince negativním působením těchto faktorů narušena, vždy je hledán viník současného stavu (viník nezdaru), což může vést k vyhocení a konfliktu.²³

Existuje rozdíl mezi tolerancí a pluralismem. Tolerance znamená strpění určité odlišnosti vnímané jako nepříjemnost, kdežto pluralismus znamená umění vážit si a respektovat odlišnosti, schopnost vidět v odlišnosti přednost, které se jiným nedostává. Pluralismus a jinakost jsou účinnou obranou proti nežádoucím ideologiím.²⁴

Právo na život versus právo na svobodnou volbu znamená dlouhodobý společenský konflikt nejen v případě interrupcí. Každá z těchto stran barikády předkládá své vlastní argumenty – interpretuje fakta a hodnoty, tak jak je vnímá jako prioritní. Někdy je ale těžké pro obyčejného člověka v dlouhodobém společenském konfliktu rozlišit reálnou interpretaci faktů od manipulace s fakty s cílem vyhrát letitý boj.

V urputném boji proti sobě užívají obě zneprátelené strany dost tvrdé zbraně - jedni argumentují fotografiemi potracených plodů, druzí zase nedotknutelným právem ženy na rozhodování o svém těle možnými výroky typu např. „*žena není dočasnou schránkou na práva někoho jiného*“. Citově podbarvené argumenty obou stran, zastánců života i svobodné volby, mohou být v naší rozumově orientované společnosti chápány jako rána pod pás ženám, které právě stojí, nebo budou stát před rozhodnutím - interrupci – ano či ne?

Tvrzení zastánců práva na život ve světle publikovaných fotografií se mohou zdát být mnohem důraznějším argumentem, protože oproti nim stojí abstraktní svoboda volby.

Dokáže dnešní člověk v demokratické zemi, nepoznav nesvobodu, skutečně docenit svou svobodu? Je si vědom toho, co opravdová svoboda s sebou přináší? Nebo jen požívá svého práva, aniž by nad ním hlouběji přemýšlel a ptal se po jeho smyslu, přemýšlel nejen o jeho výhodách, ale i nárocích. Podle Sousedíka každý člověk je nositelem lidských práv. Přijetím určitého práva by měl být připraven přijmout i povinnost toto právo zachovávat a ctít nejen ve vztahu k sobě samému, ale i ve vztahu k druhým

²³ Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, s. 227 – 232.

²⁴ Srov. Tamtéž, s. 227 – 232.

lidem.²⁵ Zachování nedotknutelnosti lidské důstojnosti je nejvyšší hodnotou svobodné demokracie.²⁶

Svoboda neznamena pouze možnost rozhodovat se dle vlastního chtění – „*svoboda není svévole, znamená možnost dělat to, co mám právo dělat.*“²⁷ Svoboda je vnímána jako základní hodnota práva, která má prostřednictvím pravidel a sankcí bojovat proti svévoli, protože svévole vede k chýtrání lidskosti a ne k jejímu rozvoji a naplnění.²⁸

2.3 Počátek lidského života a hodnoty lidství

2.3.1 Hodnota lidského života na jeho počátku z pohledu různých teorií

Vědci a odborníci v oblasti biologie, teologie, filosofie, etiky a práva se neustále dohadují o počátku, konci a hodnotě lidského života. Tyto dohady zřejmě pramení z potřeby definování hranice lidství hodné respektu a právní ochrany. Rozmanitost názorů s sebou přináší různá zdůvodnění hodnoty a důstojnosti lidského života. Otázky od kdy je plod lidskou bytostí, člověkem v pravém slova smyslu se všemi jeho výsadami a nároky, člověkem hodným úcty, respektu a právní ochrany – jednoznačná znalost odpovědí na tyto mnohdy problematické a sporné otázky by mohla být podstatou představy člověka o sobě samém.

Představa o člověku v plném smyslu tohoto slova se bude lišit z hlediska rozličnosti zaměření vědních oborů, které se tímto tématem zabývají.²⁹

Pod vlivem rozvoje genetiky a embryologie dochází ke shodě, že početím vzniká jedinečnost, individualita člověka. Pojetí individuality člověka zřejmě ovšem nestačí k určení hodnoty lidského života spojené se zdůvodněním jeho práv.³⁰

Pro tuto potřebu je nutné určit dobu, od kdy má člověk duši – je nejen individualitou, ale i personalitou.³¹

²⁵ Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*, s. 12.

²⁶ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 97.

²⁷ DAVID, R. *Politologie: Základy společenských věd*, s. 272.

²⁸ Srov. DAVID, R. *Politologie: Základy společenských věd*, s. 272.

²⁹ Srov. ROTH, G. *Tempus animationis*. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 14.

³⁰ Srov. Tamtéž, s. 13 – 21.

³¹ Srov. Tamtéž, s. 13 - 21.

Podle profesora Blechschmidta člověk je člověkem v každé fázi svého vývoje,³² „*lidský organismus, pokud je živý, je duchovní jednotou těla a duše*“.³³ Tato jednota je nazývána personalitou.³⁴

Různost teorií vede k různým závěrům o nutnosti právní ochrany nenarozeného života. Lidská důstojnost je podle některých teorií připisována až narozenému dítěti, popř. takovému stupni vývoje plodu, kdy je schopen již přežít mimo tělo matky. Podle této teorie neporušitelnost hodnoty a práva na život nenarozeného dítěte nebo dostatečně nevyvinutého plodu coby člověka není, takže ukončení takové formy života tudíž není vždy jednoznačně považováno za zabití člověka.³⁵

Podle jiných teorií jsou vedeny diskuse o určení doby oduševnění plodu, aby mohl být považován za člověka v plném smyslu slova (jako jednota těla a duše).³⁶

Některé filosofické a náboženské teorie tvrdí, že k oduševnění plodu dochází při početí, jiné tvrdí, že až po několika dnech od početí v návaznosti na biologický vývoj plodu (činnost srdce, nervového systému, vývoj všech částí).³⁷ Ukončení života „neoduševnělého plodu“, mnohdy spojeného s přítomností výjimečných okolností, není tudíž těmito teoriemi považováno za zabití člověka.³⁸

Zdůvodnění hodnoty lidského života může vycházet z různých úvah. Podle Immanuel Kanta na světě existují věci, které mají cenu a které mají hodnotu (důstojnost). Cenu lze vyjádřit nějakým ekvivalentem např. penězi (prodávané zboží má svou cenu). Ovšem existují věci, které se cenou dají vyjádřit pouze těžko, anebo vůbec. Lze nějak vyjádřit hodnotu člověka? Každý člověk je jedinečný a nelze jeho hodnotu vyjádřit penězi, to znamená, že člověk má důstojnost. Má-li důstojnost, již nemůže sloužit jako prostředek k dosažení cílů, ale musí v něm být viděn a ctěn jeho vlastní cíl.³⁹ Není-li možné vyjádřit hodnotu plodu penězi, jedno v jaké fázi vývoje se nachází, má tedy důstojnost a vlastní cíl, tudíž nemůže již být prostředkem k dosažení jiného, byť pozitivního, cíle.

³² Srov. ROTH, G. Tempus animationis. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 15.

³³ ROTH, G. Tempus animationis. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 16.

³⁴ Srov. ROTH, G. Tempus animationis. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 16.

³⁵ Srov. *Život z víry*, s. 211.

³⁶ Srov. ROTH, G. Tempus animationis. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 13 – 21.

³⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 13 – 21.

³⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 13 – 21.

³⁹ Srov. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*, s. 95.

Člověk oproti ostatním živočišným druhům je obdařen schopnostmi, které mu dávají výjimečné postavení – tvoří jeho důstojnost. Prostřednictvím rozumu je člověk schopen o sobě přemýšlet a sám určovat svůj vlastní život. Avšak svoboda a sebeurčení člověka mohou být manipulovány zvenčí (jinou autoritou než je člověk sám – např. médii). Chtění člověka spojené s tlakem okolí, neodpovídá jeho důstojnosti, protože nevychází z jeho vlastního nitra. Rozpoznat ovšem chtění spojené s tlakem okolí od chtění vlastního, může být často velmi těžké.⁴⁰

Pokud žena uvažuje o své budoucnosti spojené s vlastními dětmi a v současnosti přemýšlí o podstoupení interrupce z důvodu subjektivně posouzených nepříznivých životních podmínek, je nasnadě otázka, do jaké míry bude ženino konečné rozhodnutí ovlivněno tlakem zvenčí, protože vnitřně ve svém životě s dítětem počítala a počítá.

Člověk jako sociální bytost potřebuje k životu možnost prožitku vlastní hodnoty, která se odehrává ve vztazích. Cítí-li se člověk milován, je posilována jeho vůle k životu. Prostřednictvím lásky člověk poznává svou vlastní hodnotu.⁴¹ Možná, že rozhodnutí k interrupci je výsledkem absence prožitku vlastní hodnoty člověka ve vztazích, což může vést k pochybování o sobě samém a o vlastní schopnosti nabídnout nově vznikajícímu člověku hodnoty vlastním prožitkem nepoznané.

Z teologického hlediska zdůvodnění hodnoty lidského života je založeno na vztahu člověka s Bohem. Křesťan věří, že Bůh miluje každého člověka a každý člověk je hoden tohoto dialogu lásky s Bohem, který je předehrou k dosažení věčné blaženosti.⁴²

2.3.2 *Obecná rovina hodnotového řádu a jeho poznání*

Podle českého politologa Vladimíra Čermáka měli lidé ve všech kulturách a společnostech, ve všech dobách společný mentální jazyk, jakýsi společně uznávaný systém hodnot. Současný hodnotový řád společnosti i osobní žebříček hodnot jednotlivého člověka obsahuje naši minulou a přítomnou zkušenost, a nepřímou obsahuje i naděje a očekávání budoucnosti, protože každý jednotlivě a všichni společně se podílí na jeho utváření.⁴³

Veškeré budoucí dění lze v přítomnosti předpokládat na základě již existujících příčin. Lidská mysl pracuje na předpokladu, že každá událost má svou příčinu v minulosti a i když si ji zrovna člověk neuvědomuje a nemůže ji najít, přesto věří, že

⁴⁰ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*, s. 25 – 26.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 26.

⁴² Srov. Tamtéž, s. 49.

⁴³ Srov. DAVID, R. *Politologie: Základy společenských věd*, s. 270 – 271.

existuje.⁴⁴ Příčinou dění v přítomnosti by tedy mohly být v minulosti uznávané hodnoty nebo postoje, jejichž důsledky ovlivňují přítomnost, ačkoliv již nemusí být vyznávány, a jejichž účinky mohou doznívat i do budoucnosti.

Podle Uda Di Fabia hodnotový systém západní kultury a její společenské uspořádání jsou postaveny na základech definovaných kategoriemi důstojnost, svoboda a princip stejné hodnoty každého jednotlivého člověka.⁴⁵

Hodnoty nejsou obsahy, které lze vysvětlit pouze na racionální úrovni. Hodnoty otvírají prostor pro hlubší vnímání a cítění. Nejedná se ovšem o smyslově afektivní cítění, ale iracionálně duchovní cítění (cítění, které není výsledkem momentálního okamžiku, ale dlouhodobého poznávání a vývoje).⁴⁶ Vnímání hodnoty věci je založeno na emocionálním vztahu člověka k dané věci. Tento vztah je více či méně proměnlivý v čase.⁴⁷ Hodnota je jakýmsi standardem jednotlivce, kterým poměřuje význam a smysl svého konání, ovšem odráží také etické normy dané kultury a společnosti.⁴⁸

Kdo chce být považován za etického člověka, měl by být schopen naučit se pravdivě myslet. Prostřednictvím myšlení probíhá v nitru člověka konfrontace chtění a poznání – dialog mezi vůlí a rozumem. Člověk se vědeckým poznáním snaží objevovat a definovat tajemství vůle k životu. Ovšem každý laik, který je schopen projevy vůle k životu kolem sebe sledovat v úžasu, je mnohem blížeji k poznání tajemství vůle k životu než vědec, který se ho snaží vědecky popsat a zdůvodnit bez vnitřního pohnutí o jeho výjimečnosti. Pravdivé poznání světa postupně přechází v prožívání, které nutí člověka zaujmout vnitřní postoj. Poznání spojené s prožitkem zprostředkovává člověku možnost navázání vnitřního vztahu se světem. Tento vztah je založen na respektu a úctě k životní vůli všeho živého.⁴⁹

Ve vůli k životu je člověk povznesen nad pouhé věcné poznání světa, protože ta čerpá z životní energie, kterou nalézá sama v sobě. Lidské poznání vycházející z životní vůle (z podstaty člověka) je mnohem bohatší než to, které může člověku nabídnout věcné poznávání světa. Prostřednictvím vůle k životu člověk hledá a nalézá svůj vlastní

⁴⁴ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 29 – 30.

⁴⁵ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 25.

⁴⁶ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 212 – 218.

⁴⁷ Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*, s. 50.

⁴⁸ Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 27.

⁴⁹ Srov. *Albert Schweitzer zastávce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 283 – 288.

postoj vůči světu a životu, který se z přemýšlení o pouhém věcném fungování světa nedá odvodit.⁵⁰

V úctě si člověk přestává věci nárokovat a užívat je pouze pro vlastní účely. Spíše má tendence stahovat se do pozadí a udržovat si odstup, aby to, co je hodno úcty, mělo dostatek duchovního prostoru k napřímení a záření. Mít možnost vnitřního prožitku hodnoty vyvolá v člověku příjemný pocit a touhu po účasti na ní, což vede k rozvoji člověka jako ojedinelé bytosti. K vlastnostem dělající člověka člověkem a vyžadující úctu a respekt každého patří důstojnost, svoboda a ušlechtilost.⁵¹

Právo na život a na svobodnou volbu – letitý boj, který mezi nimi trvá vzhledem k existenci společenských jevů typu interrupce či eutanázie, svědčí o tom, že jsou to důležité hodnoty dělající člověka člověkem a jsoucí významnou součástí jeho lidství. Potřeba ochrany a respektu těchto důležitých lidských hodnot je tudíž mnohdy provázena silnými emocemi. Je asi zřejmé, které z těchto dvou práv tu bylo dříve, ovšem postoje jednotlivců a společnosti se v průběhu času mění a první místo v žebříčku lidských hodnot je pouze jedno, takže záleží co v dané společnosti, v konkrétním člověku právě převáží.

2.3.3 Obecná rovina versus konkrétní rovina hodnot lidství

V průběhu svého života si člověk vytváří svůj vlastní žebříček hodnot (žebříček svých vlastních preferencí). Tyto své subjektivní hodnoty se snaží realizovat ve svém životě, ve společnosti, ve které žije. Hodnota představuje něco, čeho si člověk váží a tudíž je schopen to respektovat a ochoten to chránit.

Hodnoty jsou vyjádřením vztahu jedince k ostatním členům společnosti a ke světu, tvoří základ morálního jednání. Prostřednictvím hodnot člověk reflektuje svůj život a své postavení ve světě.⁵²

Člověk je sociální bytost zasazená do konkrétního prostoru a času, které určují jeho existenci. V každém osobním životě jednotlivého člověka je obsažena a do určité míry prožívána historie světa a utvářena budoucnost lidského pokolení.⁵³ Lidský duch je výsledkem vzájemných sociálních interakcí. Člověk může být člověkem v plném slova

⁵⁰ Srov. *Albert Schweitzer zastávce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 280 – 281.

⁵¹ Srov. GUARDINI, R. Úvodem. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 7 – 8.

⁵² Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 27.

⁵³ Srov. BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie: Člověk v Kristu Ježíši*, s. 84 - 86.

smyslu pouze tehdy, je-li součástí nějaké duchovní skupiny, která definuje jeho duchovní rozměr (dává mu podobu).⁵⁴

Potřeba člověka žít ve společenství může být ale spojena i s nebezpečím přílišné ochoty přizpůsobovat se kolektivnímu hodnotovému řádu, a tudíž neochotě jednotlivce hledat a rozvíjet své vlastní hodnoty. Ovšem platí i opačný extrém, pokud jsou individuální hodnoty v rozporu s kolektivními, dochází ke konfliktu.⁵⁵

Člověk jako sociální bytost je nositelem osobní odpovědnosti (má odpovědnost sám za sebe), ale i nadosobní (odpovědnost za druhé, se kterými je ve vztahu). Tyto dvě odpovědnosti se mohou dostat do vzájemného konfliktu. Nadosobní odpovědnost nezabavuje člověka osobní odpovědnosti. Dostanou-li se do konfliktu osobní a obecné zájmy, nelze stanovit, co je čistě etické a co není, lze se jen rozhodnout s vědomím odpovědnosti, že tak či onak se člověk může provinit proti účtě k životu.⁵⁶

Lidská historie ve své ponurosti válek ukázala, že člověk je schopen základní lidská práva a hodnoty neustále zneužívat, ať v zájmu jednotlivce či většího celku, pod záštitou vyšších mravních cílů. Proto je potřeba jasně definovat uznávané hodnoty ve formě pravidel (zákonů), která budou garantována všem, kteří je respektují. Nad jejich dodržováním bdí nezávislá autorita.⁵⁷

V obecné rovině současnosti mohou být práva na život a svobodnou volbu skutečnými hodnotami lidství. Ale co rovina konkrétní doby, týkající se konkrétního člověka?

V konkrétní rovině současnosti a ženy rozhodující se ve svobodné demokratické zemi (např. v ČR), zda má, či nemá podstoupit interrupci, si sama může klást spoustu otázek. Na tyto možné otázky se nejprve snaží najít odpovědi, než se rozhodne pro či proti. Aby se mohla zodpovědně rozhodnout, má právo na veškeré dostupné informace nejen z oblasti zdravotní.

Nový život je již počat a není cesty zpátky, čas hraje důležitou roli. V rámci svého rozhodnutí žena hledá odpovědi na možné otázky typu: *Kdy začíná život - zabíjím člověka nebo zárodek? Když podstoupím interrupci, nebo budu svobodná matka – co na to řeknou rodiče, přátelé a nejbližší okolí? Jak zvládnou péči o dítě, které jsem nyní*

⁵⁴ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 203.

⁵⁵ Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 27.

⁵⁶ Srov. *Albert Schweitzer zastávce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 297 – 298.

⁵⁷ Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka: Slovník filosofických pojmů*, s. 152 – 160.

neplánovala? Co když bude dítě postižené? Co moje práce? Jak uživím sebe a dítě? Jsou i jiné možnosti řešení? Jaká jsou případná rizika zákroku?

Výše uvedený výčet otázek může ženě běžet hlavou a přesto musí být schopna se ve své situaci rychle zorientovat, definitivně a zodpovědně se rozhodnout, které hodnotě dá ve svém životě přednost.

Shrnutí kpt. č. 2 :

Odlišnost vnímání a prožívání základních lidských práv a svobod je definována vztahem člověka k těmto základním hodnotám lidského života. Významným znakem svobodné pluralitní společnosti je možnost přístupu k faktům a diskusím o společenských problémech a s nimi spojených otázkách, které se dotýkají základních práv a svobod člověka. Průběh i vývoj těchto diskusí podléhá vlivu času a aktuálnímu společenskému „klimatu“. Jejich základním smyslem by ovšem mělo být hledání vhodného konsensu, na kterém bude postavena obecně platná norma, akceptovatelná pro všechny zúčastněné strany. Mnohdy ovšem tyto diskuse mohou připomínat nikdy nekončící boj, který vlivem času pozbyl důležitosti původního smyslu a novým cílem stran se stalo jednoznačné a jednostranné vítězství jedné nad druhou.

Ve své vlastní přirozenosti je člověk schopen poznat základní dobra pro svůj život a z nich plynoucí povinnost, směřující k jejich zachování. Těmito dobry je i poznání přirozených práv a z nich vyplývajících povinností pro život.

Člověk má individuální jedinečnost, kterou mu dává jeho vlastní genetické založení, ovšem je výjimečný i svou personalitou, kterou mu dává jeho rozum a vůle. Pravé poznání člověka spočívá ve spojení těchto dvou důležitých atributů, kde skutečnost poznaná rozumem se střetne s vůlí člověka a zprostředkuje tak vnitřní dialog spojený s prožitkem. Z tohoto navázaného vztahu se zrodí přirozená úcta a respekt člověka k poznané skutečnosti, která se prostřednictvím vnitřního prožitku stane hodnotou.

Každá společnost má svůj vlastní mentální jazyk v podobě obecného hodnotového řádu, na jehož utváření se podílejí lidé společně. V současném hodnotovém řádu se odráží lidská minulost, přítomnost i očekávání od budoucnosti. Někdy se ovšem individuální hodnoty a očekávání mohou dostat do konfliktu s hodnotami společenskými, kdy člověk je nucen volit i za cenu vlastních ztrát, nebo narušení úcty k životu někoho jiného.

Výše uvedená kapitola nastínila, že některá rozhodnutí v životě člověka nelze vnímat pouze na úrovni privátní individuální volby, i přestože se odehrávají ve svobodné pluralitní společnosti. Důležité životní hodnoty člověk realizuje a naplňuje ve společenství, a právě toto společenství mu dává zpětnou vazbu k jeho pojetí sebe sama a světa, ve kterém žije. Ne vždy volby jednotlivce či skupiny souzní s většinovým trendem společnosti, což může vést ke vzniku konfliktních situací. Člověk je ovšem bytost tvořivá a je schopen ve svém zájmu i zájmu svého společenství pojmenovávat možné problematické oblasti a hledat přijatelný kompromis či dohodu.

Kompromis je tedy výsledkem procesu hledání, nalezení a volby člověka, je spojen s ústupky a ochotou vzdát se méně důležitého ve prospěch něčeho většího a důležitějšího. Kompromis i dohoda jsou nedílnou součástí lidského života, protože umožňují člověku uspokojovat jeho potřeby a naplňovat jeho hodnoty ve společenství a světě omezených zdrojů a možností.

Následující kapitola tedy nastíní proces volby v obecné rovině z hlediska vědních disciplín psychologie, sociologie a etiky.

3 Rozhodovací proces

3.1 Rozhodování z hlediska psychologie

3.1.1 Průběh a fáze rozhodování

Rozhodování se mezi různými možnostmi jednání a různými možnostmi cílů je důležitým aspektem lidského jednání. Rozhodování nemusí probíhat pouze mezi dvěma vhodnými alternativami, nabízených alternativ může být mnohem více. Člověk se rozhoduje mezi věcmi, které má, musí, chce a smí učinit. Rozhodování obsahuje *racionální a iracionální složku*. V racionální složce hraje hlavní roli očekávaný užitek (tedy zisk), iracionální složka je těsně spjata s emocemi.⁵⁸

Proces rozhodování popsaný v literatuře jsem rozdělila do jednotlivých fází:

- 1) **Shromáždění informací:** Nejistota v procesu rozhodování souvisí s mírou informovanosti o nabízených možnostech řešení. Aby člověk mohl učinit zodpovědné rozhodnutí, je nutné znát co nejvíce dostupných informací (faktů) o situaci samotné a o možných důsledcích (rizicích) nabízených alternativ.
- 2) **Učinění volby:** Je nutné zvážit a posoudit přiměřené riziko každé nabízené možnosti a následné volby. Rozhodování vychází z vnitřního konfliktu. Může se týkat nejen volby mezi pozitivními, ale i negativními možnostmi. Tlak na rozhodnutí je obvykle prožíván jako stres.⁵⁹
- 3) **Přehodnocování volby:** Po učinění rozhodnutí se dostaví zpochybňování učiněné volby, kdy člověk rozhodnuvši se, přijal výhody a nevýhody vybrané alternativy, a tudíž touto volbou odmítl výhody a nevýhody jiné nabízené možnosti. Pod vlivem pochybností o správnosti vybrané alternativy dochází k narušení psychické rovnováhy, a proto k jejímu opětovnému získání je důležitý proces přehodnocování volby.
- 4) **Akceptace volby:** Přehodnocením jsou výhody zvolené alternativy racionálně posouzeny jako větší než nevýhody, u nevybraných alternativ je tomu naopak. Proces pochybování odstraňuje psychickou nerovnováhu vyvolanou důležitým životním rozhodnutím.⁶⁰

⁵⁸ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*, s. 482 – 485.

⁵⁹ Srov. Tamtéž, s. 482 – 485.

⁶⁰ Srov. Tamtéž, s. 482 – 485.

Protikladem rozhodování je *impulzivní jednání* na základě afektivní reakce, která utlumuje proces rozvahy o prostředcích a důsledcích jednání.⁶¹

3.1.2 *Motivace a zaměření lidského jednání*

Lidské jednání je proces, který probíhá určitým způsobem, je spojen s určitou intenzitou prožitku a směřuje k určitému cíli. Způsob chování člověka je spojen s rozumovou analýzou situace a motivy jedince. Cíle jednání určuje motivace, která aktivizuje lidské chování. Prostřednictvím motivace člověk účelově selektuje nabízené možnosti s ohledem na subjektivní naléhavost. Lidské jednání je ovlivněno *vědomými a nevědomými motivy*. K nevědomé motivaci dochází z potlačených tendencí, které jsou v rozporu s osobní morálkou jedince. Lidé často neznají příčiny svého jednání, cítění a smýšlení. Identifikace vlastních motivů jednání je důležitým zdrojem poznání vlastních vnitřních pochodů a následného vzniku naučených vzorců chování.⁶²

Motivy jsou vnitřní popudy k jednání, *incentivy* jsou vnější pobídky k jednání. Obecný vnější incentiv představují nejčastěji peníze, protože jsou univerzálním prostředkem k naplňování většiny cílů života člověka.⁶³

Základní formou motivace lidského jednání jsou *potřeby* (stav tělesného a psychosociálního nedostatku), které jedince vedou k uspokojení, a tudíž opětovnému navození rovnováhy, která byla nedostatkem narušena. Redukce nedostatku uspokojením potřeby je doprovázena příjemnou emocí.⁶⁴

Prostřednictvím sociálního učení a výchovou uplatňovaných systémů odměn a trestů dochází k naučenému systému očekávání a hodnot, který je provázen emocemi (prožitkem naděje, úzkosti, úlevy, zklamání). Odměna znamená získání něčeho hodnotného (např. pochvaly a uznání druhých) a trest je ztrátou něčeho hodnotného (např. přízně).⁶⁵

⁶¹ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*, 482 – 485.

⁶² Srov. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*, s. 195 – 199.

⁶³ Srov. Tamtéž, s. 195 – 199.

⁶⁴ Srov. Tamtéž, s. 195 – 199.

⁶⁵ Srov. Tamtéž, s. 195 – 199.

3.1.3 Nutnost volby jako krize

„Rozhodování v konfliktních situacích se uplatňuje kognitivní analýza alternativ, přičemž síla konfliktu a tedy i obtížnost rozhodování, je dána množstvím alternativ a jejich hodnotami.“⁶⁶

Nutnost volby v životně důležitých otázkách může být člověkem vnímána jako životní krize. Tuto krizi obvykle jedinec není schopen zvládnout vlastními silami, protože obvyklé obranné mechanismy a naučené strategie pro zvládání dosavadních krizí již nefungují. Prožívání krize je vnímáno jako ohrožení identity jedince, jeho rozhodovacích a utvářecích kompetencí. Kompetence utvářet a formovat svůj život má pro člověka vysokou hodnotu a její ohrožení je provázeno pocíťováním intenzivní úzkosti.⁶⁷

Krize znamená vrchol a zvrát v dění, předpokladem jejího vyřešení je rozhodnutí, ze kterého plyne odpovědnost za možná rizika spojená s chybováním. Prožitek krize člověka promění buď v negativním slova smyslu (člověk krizi podlehne), nebo v pozitivním slova smyslu (člověk získá možnost nového prožitku své vlastní identity s novou kompetencí k řešení krizí, což vede k jeho osobnostnímu rozvoji).⁶⁸

Krize zasahuje do integrity jedince, obvykle se projeví na úrovni tělesné (onemocněním těla), duševní (změny v myšlení, prožívání), sociální (změny v chování, vztazích) a duchovní (změna vnímání hodnot).⁶⁹

3.2 Rozhodování z hlediska sociologie

3.2.1 Vliv doby na mentalitu a chování dnešního člověka

Duch doby 21. století je poznamenán *postmodernismem*, projevujícím se volným prostorem ke svobodnému vyjádření, pluralitou názorů a postojů, svobodou v hledání a užívání různých možných alternativních přístupů v poznávání světa. Postmoderna prosazuje a hájí právo na jinakost, odmítá obecně platné a závazné univerzální pravdy a koncepty.⁷⁰

⁶⁶ NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*, s. 50.

⁶⁷ Srov. KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní*, s. 13 – 21.

⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 13 – 21.

⁶⁹ Srov. Tamtéž, s. 13 – 21.

⁷⁰ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*, s. 117 – 121.

Vlivem postmoderny už člověk nehledá jednu jedinou pravdu a jedinou cestu, po které by společně s ostatními chtěl jít. Ty tam jsou kultura a tradice rodičů a předků, které člověka pouze spoutávají a zavazují. Dnešní člověk chce být svobodný a nezávislý. Rodina jako taková v dnešním pojetí představuje rodiče a děti - bez nutnosti sňatku, popř. i každodenního společného soužití rodičů a dětí v jedné společné domácnosti.

Rodina je ovšem i v postmoderní společnosti stále vysoce ceněnou hodnotou. Pro sociální fungování je důležitá hlavně její soudržnost a stabilita. Mohlo by se zdát, že dříve běžná pospolitost členů rodiny v podobě např. vícegeneračního soužití spíše vyhovovaly nárokům na rodinný život, protože širší rodiny byly samostatně fungující hospodářský celek. Postupem času, vlivem industrializace a urbanizace došlo ke specializaci a oddělení rodin - vznikla rodina nukleární, která jako základní sociální jednotka naší společnosti by měla být nositelkou konkrétních hodnot a funkcí.⁷¹

Dnes je spíše kladen důraz na plnění psychologické funkce rodiny, která spočívá v uspokojení zejména emocionálních potřeb. Ve společnosti se člověk chová spíše racionálně, proto potřebuje formu kompenzace, kterou chce, aby mu zprostředkovala hlavně rodina. Tato potřeba uspokojení zejména v emocionální oblasti však může být pro rodinu velkou zátěží, protože jsou s ní spojená velká a mnohdy nesplnitelná očekávání jednotlivých členů.⁷²

Tradičně orientované kultury stále podporují vzájemnou pospolitost svých členů v různých oblastech lidského života, protože pospolitost je pro ně otázkou nutnosti a přežití. S civilizačním rozvojem a vzrůstající potřebou nezávislosti a svobody jednotlivce, se do naší společnosti vkrádá sociální izolace a osamělost, což je daň, kterou lidé doposud byli ochotni zaplatit a která zdá se, rok od roku stoupá a stává se poznávacím znakem prosperující společnosti. Základem moderního tržního mechanismu je přímá úměra ve smyslu - čím vyšší je sociální izolovanost a nesoběstačnost jedince, tím je zaručena jeho vyšší poptávka po službách a zboží k uspokojení potřeb.⁷³

⁷¹ Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*, s. 81 - 82.

⁷² Srov. BRUCE, S. *Sociologie: Průvodce pro každého*, s. 96.

⁷³ Srov. KELLER, J. *Abeceda prosperity*, s. 88 - 89.

Člověk jako osoba je mnohem víc než jen biologická předurčenost ovlivňována prostředím. V průběhu svého života svobodně a odpovědně vstupuje do interakcí s druhými lidmi a nejrůznějším prostředím, vědomě a svobodně se rozhoduje pro svou cestu dobra.⁷⁴

Člověk ve své existenci zůstává závislý na vztahu s druhými, pouze prostřednictvím vztahu poznává a uskutečňuje své hodnoty. Je ve své přirozenosti bytostí společenskou, ovšem žádné požadavky společnosti by mu neměly bránit jednat svobodně v souladu se svým vlastním svědomím.⁷⁵

V celé společnosti v poslední době došlo k narušení stability sociálních vztahů, což předznamenává krizi všech sociálních vazeb. Diskuse o základních hodnotách a právech je příležitostí k upevnění konsensu o důležitých otázkách lidského života, který je nutný v pluralitní společnosti. Nekončící diskuse o ochraně nenarozeného života jen potvrzují rozkolísanost lidí a neurčitost obecně stanovených hodnot. Soudobě platné základní hodnoty a přirozená práva nejsou patrně garantována navždy, nýbrž pouze do doby, než se úplně uvolní zakotvenost člověka ve víře.⁷⁶

3.2.2 Společenská tabu a jejich působení

Lidská společnost, každé místo a každá doba mají svá vlastní tabu, která platí pro všechny její členy. Předmětem tabu jsou témata, která jsou spojená s emocemi.⁷⁷ Tabu je možné definovat jako „sociální imperativ vyhnutí“,⁷⁸ který reguluje vzájemné soužití lidí ve společenství a zajišťuje svým členům identitu.⁷⁹ Tabu pomáhá regulovat sociální konflikty a to tím, že dojde k oddělení konfliktních stran a na sporné věci a děje se uvalí tabu. Identita je chápána jako průsečík mezi očekáváním společnosti a subjektivními přáními a nadějemi jednotlivce. Je to proces hledání a nalézání rovnováhy mezi společenskými a individuálními potřebami. Tabu ve společnosti má schopnost přežívat jen díky strachu lidí z jeho odhalení, jakoby prosté pojmenování tabuizované skutečnosti, mohlo zničit vše dobré s danou skutečností spojené.⁸⁰ Společné

⁷⁴ Srov. OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*, s. 58.

⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 58.

⁷⁶ Srov. Tamtéž, s. 98 – 99.

⁷⁷ Srov. KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*, s. 7 – 13.

⁷⁸ KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*, s. 126.

⁷⁹ Srov. KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*, s. 126.

⁸⁰ Srov. Tamtéž, s. 156.

překračování tabu umožňuje vývoj dané společnosti, ovšem překračuje-li společenské tabu jednotlivce, může být společností, která tabu uznává, vyloučen (vyobcován).⁸¹

Podle Maxe Webra mohou působit některé hodnoty jako tabu, jsou-li brány vážně. Pokud ovšem vážně brány nejsou, podléhají postupnému znehodnocení a ztrátě svého obsahu a významu.⁸²

Tabu zajišťuje sociální identitu, ale jeho překračování umožňuje jednotlivci nebo skupině vývoj.⁸³ Překračování tabu je vnímáno jako útok na identitu jednotlivce nebo skupiny a může způsobit vážnou duševní krizi. Ovšem zvládnutí této krize může znamenat vývoj a nalezení nové identity.⁸⁴

3.2.3 Vliv médií prezentovaného společenského „kultu“

Média hlásají – „přibývá lidí, kteří raději žijí sami a věnují se svým zájmům či kariéře“, „snižuje se počet uzavřených sňatků“, „přibývá svobodných matek“, „dochází k odkládání prvního rodičovství...“.

Tradiční hodnoty našich předků a zřejmě i víra v přirozený mateřský instinkt, který je všemocný, se stávají v dnešní novodobé společnosti stále více absurdnější. Věci dříve přirozené a samozřejmé jsou naší účelově racionálně smýšlející společností odmítány a postupně se stávají spíše přežitkem doby než důležitou hodnotou.⁸⁵

Kolikrát v životě člověk stojí na rozcestí a říká si, kterou cestou jít dál. Ukazatelem správného směru jsou mu jeho vnitřní pohnutky a přesvědčení, často i vnější okolnosti. Je moderní člověk 21. století natolik vybaven vlastnostmi a schopnostmi pevně a odpovědně rozhodovat sám za sebe, nebo spíše má tendenci podléhat vnějšímu vábení zdánlivě správného směru?

Vlivem médií je den za dnem mentalita člověka „znásilňována“ propagandou společenských trendů a pro mnohé lidi přitažlivým nezávislým životním stylem hledající hodnoty v racionálně orientované společnosti a materiálním světě, který nás obklopuje. Současná doba je spojena s požitkem spíše než s prožitkem. Jako by jen to, co můžeme vlastnit a čím se můžeme pochlubit, mělo hodnotu a smysl. Pod tíhou všeho dění z vnějšku člověk skoro zapomněl naslouchat a hledat ve svém nitru své vlastní hod-

⁸¹ Srov. KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*, s. 70 – 102.

⁸² Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 93.

⁸³ Srov. KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*, s. 102.

⁸⁴ Srov. Tamtéž, s. 150 – 153.

⁸⁵ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 205 – 206.

noty, které ho možná nebudou stát peníze, ale nebudou ani zadarmo. Možná budou chtít více úsilí a odhodlání, pokud podle nich bude člověk chtít žít v materialistické konzumní společnosti, kterou představuje dnešní svět.

Podle konfuciánského spisovatele Mencia je srdce středem etického myšlení. Ušlechtilý je každý člověk, který soustředí svou pozornost na své nitro, nikoliv na vnější svět, který člověka obklopuje a který člověk není schopen jakkoliv ovlivnit. Ušlechtilost pramení z pravého srdce člověka, které je každému vrozené, ovšem pokud není plně využíváno k poznání, tak atrofuje, a člověk se stává otrokem vlivu vnějšího světa.⁸⁶

Člověk se snaží být rozumný a moudrý, tak jak vyžaduje dnešní svět, ovšem pokud mu v životě chybí víra a naděje, chybí i láska, která mu v životě dodává odvahy k riskování. Člověk sám sobě chce být všehomírou, chce být odpovědný, ale chybí mu k tomu dostatek důvěry v sebe sama (důvěry v Boha).⁸⁷

3.3 Rozhodování z hlediska etiky

Západní kultura je založená na hodnotách a principech židovské a křesťanské tradice. A přesto, že současný člověk žije v převážně sekularizovaném světě, mohou v něm tyto hodnoty více či méně vědomě přetrvávat, aniž by nad nimi uvažoval v náboženském smyslu.⁸⁸ V této kapitole budu tedy vycházet z principů křesťanské morálky.

3.3.1 Základní rozhodnutí jako otázka svobodné volby

Každý člověk je ve stvoření uschopněn svobodně směřovat k naplnění svého konečného cíle ve vztahu s Bohem, nebo jiné člověkem stvořené skutečnosti. Tato schopnost se nazývá *základním rozhodnutím*, ve kterém je obsaženo rozhodnutí jedince o svém vlastním životě směřujícím k dobru, pravdě, k Bohu, nebo proti nim. Základní rozhodnutí má pevný ráz, je v něm obsažena minulá zkušenost člověka, která se odráží v přítomnosti a působí na jeho budoucnost. Základní rozhodnutí je, ať už více či méně vědomě, obsaženo ve všech dílčích životních rozhodnutích člověka. Volba konkrétního jednání je praktickým vyjádřením základního rozhodnutí. Pokud konkrétní jednání není v souladu se základním rozhodnutím, dochází k narušení vnitřní integrity jedince.

⁸⁶ Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 94 - 95.

⁸⁷ Srov. GUARDINI, R. Úvodem. In. *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 11.

Případná změna základního rozhodnutí je obvykle výsledkem dlouhodobého procesu, který je podmíněn vývojem. Základní rozhodnutí je zakořeněno v hloubi duše (či v srdci) člověka.⁸⁹

Člověk má v sobě přirozenou schopnost k poznání mravního dobra a tudíž i správného jednání a to prostřednictvím rozumu a své víry.⁹⁰ Je ovšem nutné, aby rozum byl očišťován vírou a víra rozumem, což vede k rozváznému jednání a rozvoji člověka.⁹¹

Přirozená dispozice k poznání a konání dobra je v průběhu lidského života kultivována výchovou a procesem socializace tak, aby se z ní mohla stát trvalá ctnost. Pokud si člověk vnitřně osvojil principy správného jednání, odpovídá takové jednání jeho nitru a působí mu potěšení. Volba je činěna na základě rozumu a vůle, jejich vzájemného vztahu. Rozum vede k poznání dobra jako žádoucího a vůle (chtění) vede k jeho realizaci a naplnění v konkrétní podobě. Pokud rozum váhá - nemůže se rozhodnout, vůle mu dává podnět k volbě konkrétního dobra.⁹²

3.3.2 Svědomí jako „kompas“ při realizaci a naplnění správné volby

V průběhu lidského života se člověk dostává do situací, kdy se má, musí nebo by měl rozhodnout. Všichni lidé vnitřně touží dělat právě ta „správná“ rozhodnutí, která je nebudou v budoucnu pronásledovat jako výčitka svědomí, memento špatné volby v minulosti, které obrátilo naruby současnost i budoucnost.

Podle Tomáše Akvinského k mravnímu posouzení jednání člověka je nutná vnitřní úvaha a reflexe, jejímž výsledkem je úsudek (soud). Tento myšlenkový proces nazývá svědomím.⁹³ Svědomí je možné také chápat jako vnitřní přesvědčení člověka vedoucí ho k rozlišování správného a nesprávného jednání.⁹⁴ Podle křesťanského pojetí je svědomí Bohem vepsaný zákon v srdci každého člověka. Tento zákon člověka zavazuje - veškeré jeho myšlení, jednání a skutky jsou s ním konfrontovány a posouzeny jako mravně správné nebo chybné.⁹⁵

⁸⁸ Srov. ŠIMEK, J., ŠPALEK, V. *Filosofické základy lékařské etiky*, s. 45.

⁸⁹ Srov. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor*, čl. 65 - 70.

⁹⁰ Srov. BENEŠ, A. *Principy křesťanské morálky*, 38 - 39.

⁹¹ Srov. BENEDIKT XVI. *Caritas in Veritate*, čl. 56.

⁹² Srov. BENEŠ, A. *Principy křesťanské morálky*, s. 60 - 65.

⁹³ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 79.

⁹⁴ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 151.

⁹⁵ Srov. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor*, čl. 54 - 58.

Svědění je velmi složitý proces, který člověka zasahuje v jeho komplexnosti.⁹⁶ Prolíná se do něho nejen vlastní přirozenost člověka – jeho vrozené a trvalé vlohy (dispozice) k určitému jednání, ale i jeho v průběhu života získané zkušenosti a z nich plynoucí subjektivní poznání, a naučené faktické vědění.⁹⁷

Ke správnému utváření svědomí člověk potřebuje mít vztah ke společenství, potřebuje poučení, životní vzory a autority.⁹⁸ Společnost a kultura ovlivňují formování lidského svědomí.

K mravnímu posouzení činu může docházet ještě před jeho vykonáním – člověk uvažuje a plánuje určité jednání, zvažuje pro a proti. V tomto případě se jedná o *předchozí svědomí*. Pokud se úvahy týkají činu, který je již vykonán, jedná se o *svědomí následné*.⁹⁹ Promyšlení následků lidského jednání je prostorem k rozvíjení etického vnímání člověka, uvědomování si vlastních hodnot a pravd, které jsou jakýmsi průvodcem ve složitých životních situacích.¹⁰⁰

Mravní kvalita jednání je určena svědomím předcházejícím. Úvahou a sebereflexí před učiněním volby svědomí definuje správný a nesprávný motiv a z něho plynoucí žádoucí jednání. Po učinění volby svědomí člověka konfrontuje s mravní kvalitou jeho jednání ve vztahu k jeho odpovědnosti a morální hodnotě.¹⁰¹ Konečným výsledkem svědomí předcházejícího je imperativ (příkaz), směřující člověka ke konkrétnímu jednání.¹⁰²

Člověk by měl jednat na základě pevného a jistého přesvědčení o správnosti své volby. V případě pochybností by se měl člověk jednání zdržet, pokud ale i přesto musí jednat, je třeba zvolit bezpečnější cestu (cestu menšího zla). Člověk má schopnost řešit své pochybnosti na úrovni spekulativně praktické (řešení bez prozatímního přímého praktického vztahu ke konkrétní situaci), aby v případě nastalé konkrétní situace, byl již připraven jednat rychle a bez pochybností.¹⁰³

Neznalost, nevědomost, stejně jako podléhání vlivu vnějšího světa může vést k mylnému úsudku v konkrétní situaci, a tedy i mylnému svědomí. Jedinec, který

⁹⁶ Srov. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor*, čl. 54.

⁹⁷ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 79 – 81.

⁹⁸ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*, s. 13.

⁹⁹ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 79.

¹⁰⁰ Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 23 – 24.

¹⁰¹ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 82 – 84.

¹⁰² Srov. BENEŠ, A. *Principy křesťanské morálky*, s. 97 – 98.

¹⁰³ Srov. BENEŠ, A. *Principy křesťanské morálky*, s. 100 – 101.

neusiluje o hledání pravdy a dobra ve svém životě, se stává obětí svého mylného úsudku a svědomí.¹⁰⁴

Mravně dobře koná pouze ten člověk, který jedná podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, na základě své dobré vůle, plně vědom si své vlastní odpovědnosti.¹⁰⁵ Svědomí je možné považovat za moudré, užívá-li k posouzení rozumu i srdce.¹⁰⁶

Průvodcem ženě v řešení otázky „mít, či nemít dítě“ po jeho početí je nejen její vlastní svědomí a její nejbližší okolí, ale také lékař, který má v péči nastávající matku. Odbornost lékaře může být ženou vnímána jako rozhodující prvek v řešení těžké životní situace, a to zejména, hrají-li v rozhodnutí roli medicínské indikace (zdraví plodu nebo ženy samotné). Lékař v takovéto situaci by měl být pouze zdrojem informací, podpory a nabídky možných alternativ, ale rozhodně ne rádcem ve smyslu, že bude ženě domlouvat, a ta se zařídí podle jeho rady bez ohledu na vlastní svědomí. Pouze pokud se žena přímo zeptá na stanovisko lékaře, měl by na vedení podobného rozhovoru přistoupit. Mravně rozhodujícím prvkem v jednání lékaře je především způsob předání svého přesvědčení bez znevažování ženiny vlastní svobody a odpovědnosti.¹⁰⁷

Ovšem jakkoliv se žena rozhodne, v souladu s lékařovým postojem, či nikoliv, neměla by ze strany lékaře pocítit jakoukoliv změnu v přístupu a chování k její osobě.

3.3.3 Spojení rozumu, vůle a srdce jako prává cesta k volbě dobra

Důležitou podmínkou pro učinění mravního rozhodnutí je zažitá zkušenost svobody. Díky prožitku svobody má člověk potřebu porozumět vlastní volbě a posoudit ji. Existuje mnoho faktorů, které mohou bránit člověku jednat tak, jak by právě v dané situaci chtěl. Rozum napovídá, že určitý druh jednání by mohl mít v budoucnu také určité následky, což ovšem nemusí být vždy překážkou.¹⁰⁸

Kdyby člověk toužil pouze po tom, co je vnější autoritou dovoleno, nedocházelo by k mravním dilematům.¹⁰⁹ Podle Junga morální problémy plynou z konfliktů mezi vnější morální normou a vnitřní normou jedince. Řešení etického dilematu musí přijít z nitra

¹⁰⁴ Srov. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor*, čl. 62 – 64.

¹⁰⁵ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*, s. 13.

¹⁰⁶ Srov. *Život z víry*, s. 99.

¹⁰⁷ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*, s. 49 – 51.

¹⁰⁸ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 32 – 34.

¹⁰⁹ Srov. Tamtéž, s. 34.

člověka, nelze jej odvodit z kolektivního morálního zákona. Svědomí přikazuje člověku, aby jednal podle svého vnitřního hlasu i za cenu možných vlastních nevýhod a ztrát.¹¹⁰

Srdce je důležitým prvkem vědomí, je prostředníkem, který spojuje rozum s emocemi, vůlí, touhami a vášněmi. Nabyté vědění, které se nedotkne srdce člověka, zůstane bez povšimnutí, protože není spojeno s vnitřním prožitkem.¹¹¹ Srdce je centrem mravního vědomí člověka, kde dochází k navázání vztahu mezi poznáním vůle a rozumu, které jsou v srdci konfrontovány s Božím zákonem.¹¹²

Podle Junga možný konflikt povinností a hodnot nutí každého jedince analyzovat své vlastní svědomí. Správné řešení etických dilemat lze nalézt pouze mravní věrností k sobě samému (hledáním ve svém nitru), což je spouštěč procesu vlastní individuace.¹¹³ Jung vnímal proces individuace jako objevování přirozené morálky vepsané v srdci každého člověka, jejímž poznáním dochází k rozvoji a posílení integrity jedince.¹¹⁴

Shrnutí kpt. č. 3:

Rozhodovací proces člověka je určován individuálními vnitřními faktory jedince a vnějšími faktory společnosti. Do jaké míry se mohou tyto faktory mísit a vzájemně ovlivňovat, závisí na každém jednotlivci, jeho zakotvení ve vlastním životě, ve vztahu k sobě samému a ke světu.

Rozhodování z hlediska psychologie obsahuje racionální a iracionální složku, má své fáze, které jsou ovlivňovány působením vnitřních a vnějších faktorů. Hybnou silou lidského jednání je motivace, která určuje zaměřenost jednání jedince na konkrétní cíl.

Nutnost volby mezi dvěma či více cíli (tedy i nutnost překročení určitého společenského tabu – překážky k dosažení cíle) může být vnímána jako těžká duševní krize, která ohrožuje vnitřní stabilitu jedince, ohrožuje jeho utvářecí a rozhodovací kompetence, což vzbuzuje vnitřní nejistotu, napětí a úzkost. Krize je vnímána jako zvrát v dění, který vede buď ke stagnaci jedince (podlehne krizi), nebo k jeho rozvoji (zvládne krizi).

¹¹⁰ Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 62 – 63.

¹¹¹ Srov. Tamtéž, s. 97.

¹¹² Srov. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor*, čl. 54 – 58.

¹¹³ Srov. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*, s. 58 - 59.

¹¹⁴ Srov. Tamtéž, s. 101.

Preferování racionality, zaměřenosti na technický a civilizační pokrok, hospodářskou prosperitu narušily vztahy dnešního člověka. Vzdávající izolace a osamělost jsou projevy novodobé chudoby prosperující konzumně orientované společnosti.

Rodina je stále vnímána jako důležitý prvek společnosti, ovšem vykořeněnost z tradiční pospolitosti a vysoká očekávání jednotlivých členů narušují její stabilitu. Média k vnímání jednotlivce a obrazu dnešní společnosti taktéž přispívají zásadní měrou. Snaží se upoutat pozornost člověka na vnější svět, což vede k odvrácení pozornosti od vlastních potřeb a chtění, které plynou z podstaty člověka (jeho nitra). Člověk zaměřený na vnější svět nebude nikdy ušlechtilý a moudrý, protože ušlechtilost a moudrost pramení ze srdce člověka.

Každý člověk se rozhoduje a ve svém životě směřuje k naplnění svého konečného cíle, a to buď ve vztahu s Bohem, nebo bez. Jedná se o svobodně učiněné základní rozhodnutí o sobě a svém životě. Životní postoj jednotlivce je realizovaný prostřednictvím menších životních rozhodnutí, která směřují k naplnění tohoto cíle.

Člověk má ve své přirozenosti schopnost k poznání dobra, a tudíž i správnému jednání. Tato dispozice je v průběhu jeho života kultivována, aby se stala trvalou vlastností jedince. Ve zdokonalování mravního vnímání člověku pomáhá jeho svědomí, které vychází z věcného poznání světa a vlastní životní zkušenosti. Chce-li být člověk považován za moudrého, tak v případě řešení etického konfliktu, by měl s důvěrou naslouchat svému svědomí, které vychází ze společného poznání rozumu a srdce.

Ve výše uvedené kapitole je obecně popsán rozhodovací proces z pohledu různých vědních disciplín a možných faktorů, které mohou tento proces ovlivnit určitým směrem. Rozhodování člověka je velmi komplikovaný proces, který se odehrává na více úrovních. V životně důležitých volbách se člověk sám může cítit být nejistý a tápat. Potřeba zorientovat se v těžké životní situaci může být podpořena důvěryhodným průvodcem, kterým může být blízká osoba, odborník, nebo Bůh.

Další kapitola se věnuje rozhodovacímu procesu o podstoupení či nepodstoupení interrupce z hlediska různých etických přístupů a východisek. Rozhodování v moderní medicíně podléhá obecným principům etického jednání, které by lékaři a ostatní zdravotnický personál ve vztahu k pacientům měli zachovávat. V nadcházející kapitole jsou některé z nich uvedeny.

4 Bioetické rozhodování

4.1 Interrupce jako etický problém

Rozhodování o podstoupení či nepodstoupení interrupce spadá do oblasti dlouho diskutovaných bioetických problémů společnosti.

Bioetika je věda, zabývající se etickými otázkami spojenými s praktickým využitím nových objevů, postupů a technických možností na poli zejména biologie a medicíny. Zabývá se vztahem člověka k sobě samému a péčí o jeho zdraví.¹¹⁵

Potřeba řešení problematických situací nejen v oblasti bioetiky, souvisí s potřebou vyřešení, či prolomení některých společenských tabu. Tabu jako takové je ukazatelem protichůdných názorů ve společnosti, jehož platné hranice se stále posouvají vlivem změn ve společnosti.¹¹⁶

Etické rozhodování v případě řešení bioetických problémů závisí na výchozí koncepci etiky a jejích konkrétních norem, ze kterých vychází. Co je podle jedné koncepce etické, či neutrální, bude podle jiné neetické.¹¹⁷

Jednotlivá bioetická rozhodnutí je nutné regulovat legislativou, protože mají sociální dopad. Najít ovšem přijatelný kompromis pro co nejširší spektrum lidí, je velmi těžké, a proto se jím zabývá obor bioetiky.¹¹⁸

V bioetice a praktické medicíně jsou uplatňovány základní principy etického rozhodování směřující ke správnému jednání.¹¹⁹ Pro názornost uvádím tři z nich, které subjektivně považuji za nejdůležitější.

4.1.1 Princip lidské důstojnosti jako základ všeho etického rozhodování

Lidská důstojnost je obecným požadavkem většiny etických rozhodování, včetně těch, která se týkají zdraví člověka. Pojetí důstojnosti člověka jako osoby vychází z personalistické filosofie. Vrozené a kulturní potřeby člověka je možné uspokojovat

¹¹⁵ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, bichotechnologie a biomedicína*, s. 11.

¹¹⁶ Srov. KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*, s. 7 – 8.

¹¹⁷ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 24 – 25.

¹¹⁸ Srov. Tamtéž, s. 25.

¹¹⁹ Srov. Tamtéž, 59 – 60.

pouze ve společenství, totéž platí i o zdraví člověka. Zdravotní péče je tedy předmětem společenského zájmu.¹²⁰

Z křesťanského pohledu je důstojnost člověka dána jeho podobností s Bohem, protože člověk byl stvořen k „Božímu obrazu“ – tělem je součástí hmotného světa a duchem je schopen se podílet na vztahu s Bohem. Dalšími atributy lidské důstojnosti jsou rozum a svědomí, umožňující člověku poznávat pravdu a na základě tohoto poznání mravně jednat; dále je svoboda, která může být narušena vinou, neschopností převzít odpovědnost, nebo by mohla být zneužita. Posledním atributem lidské důstojnosti je vědomí vlastní smrtelnosti, které prostřednictvím Krista dává člověku naději na spasení a nesmrtelnost.¹²¹

Vlivem rychlého technického rozvoje medicíny a užívání stále vyspělejších metod a postupů zasahujících čím dál více do integrity člověka, bylo nutné aplikaci tohoto obecného principu blíže specifikovat do konkrétních dokumentů, upravujících základní práva vztahující se k bioetickým problémům (např. Charta se zřetelem k bioetickým problémům přijata Radou Evropy v r. 1996, z církevních dokumentů např. pastorální konstituce *Gaudium et spes* z r. 1965).¹²²

Princip lidské důstojnosti je obsažen ve všech dalších bioetických principech.¹²³

4.1.2 Informovaný souhlas jako etická nutnost moderní medicíny

Důležitou součástí etiky dnešní medicíny je formulovaný pojem „*informovaného souhlasu*“, který klade vztah pacienta a lékaře na partnerskou úroveň. Podle tohoto rovnocenného vztahu je lékař povinen předat pacientovi *srozumitelnou formou* veškeré dostupné lékařské informace o diagnóze, zvolené terapii a jejích následcích tak, aby pacient mohl zvážit své možnosti a svobodně se rozhodnout o druhu své spolupráce s lékařem.¹²⁴

V případě interrupcí lékař sice může informovat o zdravotních důsledcích tohoto chirurgického zákroku, ovšem tento zákrok může, a často i má širší rozměr než pouze zdravotní, a to psychologický, sociálně ekonomický, etický, spirituální.

¹²⁰ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 61 – 62.

¹²¹ Srov. Tamtéž, s. 61 – 62.

¹²² Srov. Tamtéž, s. 61 – 62.

¹²³ Srov. Tamtéž, s. 61 – 62.

¹²⁴ Srov. HAŠKOVCOVÁ, H. *Informovaný souhlas: Proč a jak?*, s. 9 – 19.

Zdravotní hledisko je pouze a jen jednou oblastí, kterou žena v procesu rozhodování musí brát v potaz. Chce-li se svobodně a odpovědně rozhodnout, měla by se tedy poradit s odborníky na všechny oblasti, kterých se její rozhodnutí bude dotýkat?

4.1.3 Princip správně formovaného svědomí

Lidské jednání není jen intuitivní reakcí na podnět, ale je zralou úvahou směřující k určitému cíli. Svobodné jednání je činěno s chladnou hlavou a odstupem, vždy s sebou nese odpovědnost jednajícího. Vědomí odpovědnosti a důsledků může být příčinou obav jednajícího, který se raději své svobody volby vzdá a nechá za sebe rozhodnout jiné.¹²⁵

Předpokladem správného rozhodnutí je *dobře formované svědomí* vyžadující níže uvedená kritéria:

- 1) Mít veškeré dostupné informace o situaci (možnostech, okolnostech, rizicích, normách, osobách).
- 2) Schopnost vytvořit si jistý úsudek na základě získaných informací.
- 3) Svobodu jednat v souladu s takto formovaným svědomím.
- 4) Jednat s vědomím odpovědnosti za své rozhodnutí.¹²⁶

Dobře formované svědomí je důležité v případě řešení konkrétní situace, kde k rozhodnutí je nutné posouzení mnoha faktorů a stanovení jejich priorit. Týká se to zejména oblasti bioetického rozhodování, kde problémy nemusí mít jednoznačné řešení.¹²⁷

Existuje riziko, že v morálně narušené společnosti může docházet k deformaci svědomí působením předsudků, zvyklostí a nekritického přejímání názorů a postojů druhých.¹²⁸

4.2 Bioetické rozhodování

Bioetické rozhodování znamená uplatnění etického principu či přístupu na určitou konkrétní situaci, závisí na základní koncepci etiky a její vyjádření morální povinnosti.

¹²⁵ Srov. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*, s. 68 – 70.

¹²⁶ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 64 – 65.

¹²⁷ Srov. Tamtéž, s. 64 – 65.

¹²⁸ Srov. Tamtéž, s. 64 – 65.

Podle interpretace povinnosti vztahující se k určité etické normě, lze rozlišit následující možné etické koncepce.¹²⁹

4.2.1 *Deontologická koncepce v pohledu na interrupce*

Etické jednání je motivováno *povinností* a z ní plynoucí odpovědností, přičemž povinnost je spojena s nějakou vnější autoritou, nebo je vnímána jako vnitřně daná.¹³⁰ Tato koncepce se obvykle nezabývá důsledky jednání.¹³¹

Kantova etika – povinnost je vnímána jako kategorický imperativ, je dána zevnitř, nereflektuje následky jednání.¹³² Podle Kantova kategorického imperativu by měl člověk jednat tak, aby maxima jeho vůle, mohla vždy být uplatněna jako princip všeobecného zákona. Aby člověk své lidství a lidství druhých užíval a ctil jako vlastní účel sám o sobě, nikoliv jako prostředek k dosažení něčeho. Měřítkem morálního jednání je dobrý úmysl, bez ohledu na vlastní prospěch a následky. Podle Kanta lidé mají vrozenou schopnost rozlišit dobré jednání od špatného.¹³³

Žena rozhodující se, zda podstoupit, či nepodstoupit interrupci, by měla jednat v souladu se svým vnitřním přesvědčením, svým vlastním zažitým vědomím povinnosti plynoucím z racionální úvahy bez ohledu na to, co říká nebo bude říkat její okolí. Ovšem možnost nového života by neměla být pro nikoho prostředkem k získání něčeho (někoho), ale měl by být respektován vlastní cíl nově vznikajícího života.

Další koncepcí, která je založena na respektování povinnosti, ale dané vnější autoritou, je **legalismus** (jednání je na základě uposlechnutí zákona, či obecně uznávaného společenského standardu, kterým se většina řídí). Každá kultura má své charakteristické vzorce chování, kterými se většina lidí řídí, protože v průběhu svého života je přijme jako svou povinnost. Smyslem jejich přijetí jednotlivcem je být společensky přijatelný a respektovaný.¹³⁴

Tento druh etického jednání souvisí s **etickým relativismem**, neboť podle něj hodnoty a principy (tudiž i zákony) vyplývají ze společenské situace. Hodnoty a zásady platné v dané kultuře podle relativismu vytváří společnost sama.¹³⁵

¹²⁹ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 57.

¹³⁰ Srov. Tamtéž, s. 57.

¹³¹ Srov. Tamtéž, s. 15.

¹³² Srov. Tamtéž, s. 57.

¹³³ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 107 – 112.

¹³⁴ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 57.

¹³⁵ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 38 – 39.

Bude-li se tedy žena rozhodovat, zda podstoupit, či nepodstoupit interrupci, bude ovlivněna nejen výchovou původní rodiny, která jí předala své hodnoty a tradice, ale i převládajícím „trendem“ společnosti, ve které žije. Je ideální, pokud hodnoty původní rodiny jsou v souladu s platnou společenskou normou, ale není-li tomu tak, bude nutné vyřešit toto dilema.

Pokud ovšem konečné řešení ženiny situace bude v rozporu s výchovou její původní rodiny, byť v souladu se společenskou normou, je pravděpodobné, že bude podstoupení interrupce před rodinou tajit ze strachu, aby neztratila její přijetí a respekt, nebo dokonce nebyla z rodinného kruhu vyloučena. Svým jednáním totiž překročila rodinné tabu (viz kapitola 3.2.2).

Emotivismus – morální jednání je výsledkem subjektivních emocionálních zážitků. Vnímání mravní povinnosti je založené na přirozených pocitech člověka, které vychází z postoje nezkaženého výchovou a civilizací.¹³⁶ Dva lidé mající stejná fakta o skutečnosti, mohou dojít k naprosto odlišným mravním závěrům. Nelze ovšem jednoznačně určit, kdo z nich má pravdu a kdo ne, protože každý závěr je vyjádřením emoční reakce toho, kdo ho pronáší.¹³⁷

Bude-li žena rozhodovat o narození, či nenarození svého dítěte, nejprve získá dostupná fakta, jejichž subjektivní interpretací dojde k subjektivnímu konečnému závěru - verdiktu. V době rozhodování už je ovšem žena „poznamenána“ výchovou a civilizací, takže vnímání mravní povinnosti bude touto zkušeností již zřejmě ovlivněno („pokřiveno“).

4.2.2 Teleologická koncepce v pohledu na interrupce

Předpokladem etického jednání je povinnost, která je spojena s vnímáním vyššího poslání (*cíle*), vychází z přirozenosti člověka, nebo pojetí osoby. Tato kapitola uvádí některé možné alternativy teleologické koncepce.¹³⁸

Personalismus – morální povinnost je zdůvodněna vnímáním hodnoty a důstojnosti člověka. Vědomí vlastní hodnoty a důstojnosti je podmínkou pro seberealizaci člověka.

¹³⁶ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 57.

¹³⁷ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 49.

¹³⁸ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 58 – 59.

Člověk má potřebu poznat smysl svého života. Sebereflexí vytváří systém hodnot, který určuje jeho etická pravidla a ta zase formují svědomí při etickém rozhodování.¹³⁹

Podle Tomáše Akvinského je člověk přírodní a rozumová bytost, která se na věčném zákoně (= plán Boží moudrosti) podílí dvojitou účastí - *obecnou* (tu mají všichni živi tvorové se svými pudy, instinkty, specifickým zaměřením ve své přirozenosti); *speciální* (tu mají pouze tvorové obdařeni rozumem, díky němuž mají možnost aktivně se podílet na věčném zákoně). Prostřednictvím přirozeného zákona, který je věcí rozumu, má člověk schopnost opatrovat sebe a druhé, schopnost poznat pravdu o sobě, o světě, o Bohu, schopnost být sám sobě zákonem.¹⁴⁰ Tomistická personalistická koncepce říká, že člověk má být člověkem v plném smyslu slova „*lidství*“ (jeho lidské přirozenosti).¹⁴¹

Mravní kvalita jednání podle Akvinského tudíž vychází z vnitřního chtění člověka, není dána autoritou zvenčí.¹⁴²

Podle filosofie Akvinského, bude-li se žena rozhodovat, zda být, či nebýt matkou v plném smyslu tohoto slova, jsouce si vědoma vlastní přirozené lidské hodnoty a důstojnosti, zvažující svým rozhodováním svůj přirozený rozvoj a seberealizaci - je schopna rozhodnout se správně bez ohledu na okolí a bez následných výčitek svědomí. Výsledek jejího rozhodnutí není jen výsledkem momentální situace, ale pevného vnitřního přesvědčení, že jedná mravně správně v souladu se svou přirozeností.

Utilitarismus – měřítkem morálního jednání, morální povinnosti je hlavně její užitek, upřednostňování principu prospěšnosti.¹⁴³ V procesu rozhodování je upřednostňován racionálně zvážený následek, preferován dlouhodobý prospěch před krátkodobým a prospěch většiny před prospěchem jednotlivce.¹⁴⁴

Žena rozhodující se, zda podstoupí, či nepodstoupí interrupci, by měla jako primární hledisko brát ohled na užitečnost její volby nejen pro ni samotnou, ale i pro širší celek, jehož se budou následky její volby dotýkat (tímto celkem může být rodina, národ, společenství národů nebo lidstvo planety). „Celkem“ je obvykle primárně vnímáno nejbližší sociální okolí - rodina a zájmy jejích jednotlivých členů.

¹³⁹ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 58 – 59.

¹⁴⁰ Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 84 – 97.

¹⁴¹ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 59.

¹⁴² Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*, s. 84 – 97.

¹⁴³ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 58.

¹⁴⁴ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 93 – 103.

Pokud bude tímto největším celkem pro ženu její národ – občané ČR (popř. národy jednoho společenství – Evropské unie), měla by se rozhodnout dítě donosit a porodit, protože je obecně známo, že populace vyspělých států Evropy stárne, což již má a v budoucnu zřejmě ještě bude mít ekonomické a sociální důsledky.

Dalším možným celkem, jehož je jednotlivce součástí, je lidstvo planety Země. Zájmem naší planety a lidí na ní žijících je, aby bylo lidí přiměřeně – tak, aby člověk a příroda mohli žít ve vzájemném souladu, bez nutnosti přetěžování planety, jejíž přírodní zdroje nejsou neomezené, tudíž vyčerpitelné. Média dnes a denně veřejnost bombardují informacemi o nadměrném čerpání přírodních zdrojů, což má negativní důsledky pro nás pro všechny.

Státy, zažívající v současné době největší populační explozi, mají již liberální interrupční zákony. Interrupce se stala politickou zbraní v rukou vlád, které již sami přistupují k opatřením regulace porodnosti v rámci svých technických a ekonomických možností. Mohlo by se zdát, že rovnováha přírůstku a úbytku obyvatel planety je zajištěná – ve vyspělých státech klesá porodnost (populace stárne), v rozvojových porodnost stoupá. Příliš rychlý nárůst porodnosti může zpomalit, mimo jiné, i liberální interrupční zákon, který se stává jedním z možných legálních prostředků korigování přírůstku obyvatel planety.¹⁴⁵

S utilitarismem úzce souvisí **konsekvencialismus** - morální povinnost je spojena s určitým jednáním člověka, které má konkrétní důsledky (dopady). Tyto by měly být brány v úvahu a být akceptovatelné pro všechny členy společenství.¹⁴⁶

Proporcionalismus - užívá se při řešení složitých etických problémů zejména v medicíně užitím *principu dvojího účinku*, který říká, že je mravně přípustné takové jednání, které má dvojí účinek, jeden prospěšný a druhý škodlivý, přitom prospěšný je zamýšlen (je primárním cílem) a škodlivý je připuštěn jako vedlejší produkt prospěšného. Prospěšný účinek musí být větší než škodlivý účinek.¹⁴⁷

V případě ohrožení života ženy je možné provést nutný lékařský zákrok k její záchraně, byť by vedlejším účinkem zákroku mělo být usmrcení plodu.

¹⁴⁵ Srov. SHAIN, R. N. Právní úprava potratů v současném světě. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 61 – 63.

¹⁴⁶ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 58.

¹⁴⁷ Srov. Tamtéž, s. 58 a 68.

Existencialismus - morální hodnoty jsou výsledkem tvořivosti člověka, vychází z jeho vlastní subjektivní zkušenosti spojené s vědomím vlastní odpovědnosti.¹⁴⁸

Podle existencialismu není podstatné vytvářet univerzální schémata správné a nesprávné volby, podstatný je samotný proces hledání, jednání a rozhodování. Člověk by měl odmítnout slepé přejímání představ a konvencí druhých, měl by být schopen svobodně utvářet své vlastní. Jedinec není schopen volbu druhého pochopit, pokud ji sám nebude činit. Tento princip nedá člověku návod, jak správně jednat v případě volby, ale říká, že vědomím vlastní svobody má člověk ve svých rukou způsob změny a utváření sebe sama a svého života.¹⁴⁹

4.2.3 Další možná východiska bioetického rozhodování

Etika práv - rozhodování a jednání je založeno na základě zjištěných primárních práv všech zúčastněných stran konfliktu - jejich posouzení, základní odvození a určení jejich uspořádání podle důležitosti. Problémem této etiky může být řešení konfliktu individuálních práv mezi jednotlivými osobami, protože práva osob jsou na stejné úrovni.¹⁵⁰

Etika charakteru – formování lidského charakteru k žádoucímu správnému jednání, které se stane trvalým postojem člověka (ctností). Tato etika hledá pozitivní vlastnosti jedince a snaží se o jeho motivaci k upevňování těchto vlastností a postojů.¹⁵¹

Etika hodnot – rozhodování a jednání založené spíše na intuitivní rovině lidského poznání a hodnocení, než na racionalitě. Intuitivní hodnocení je subjektivního charakteru, takže dost dobře neumožňuje dosáhnout kompromisu o hierarchickém uspořádání hodnot, které je předpokladem objektivního rozhodování při konfliktu hodnot.¹⁵²

Etika vůle k životu – jednání založené na pravdivém poznání světa, jehož výsledkem je přirozená úcta a respekt plynoucí z člověkem prožitého vztahu mezi věcným poznáním světa (na základě rozumu) a vůle k životu (vycházející z nitra). Přirozená vůle žít je síla bytí, která dává člověku kladný vztah k životu a ke světu. Základní mravní princip etiky vůle k životu spočívá v úctě a respektu každé životní vůle jako své

¹⁴⁸ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 58.

¹⁴⁹ Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*, s. 129 - 135.

¹⁵⁰ Srov. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 15 – 18.

¹⁵¹ Srov. Tamtéž, s. 15 – 18.

¹⁵² Srov. Tamtéž, s. 15 – 18.

vlastní. Eticky správně jedná ten, kdo je naplněn úctou a oddaností k životu v jakékoliv jeho podobě a formě.¹⁵³

Shrnutí kpt. č. 4:

Bioetické rozhodování se zabývá etickými otázkami řešenými v oblasti biologie a medicíny. Řešení konfliktních situací ve společnosti mnohdy souvisí s nutností prolomení některých tabu, jejichž hranice se vlivem společenských změn neustále posouvají. Základní otázky týkající se biotiky je nutné regulovat legislativou, aby nedocházelo k jejich zneužití v zájmu jednotlivce či společenství.

V praktické medicíně jsou uplatňovány základní etické principy, z nichž nejdůležitější je princip lidské důstojnosti, vedoucí k respektu člověka jako osoby, jejíž komplexnost by neměla být zbytečně narušována zásahy zvenčí. Princip informovaného souhlasu je dalším důležitým principem dnešní moderní medicíny. Spočívá ve vnímání pacienta jako rovnocenného partnera v procesu rozhodování o svém těle, zdraví a tedy i dalším životě. Princip správně formovaného svědomí je postaven na množství a dostupnosti informací, jejichž zvážení dojde člověk ke správnému úsudku, a pak i konečnému rozhodnutí s vědomím odpovědnosti a důsledků své volby.

Bioetické rozhodování závisí na výchozí koncepci etiky, protože co je morální podle jedné koncepce, není morální podle druhé.

Posouzení správného jednání prostřednictvím deontologické koncepce je motivo-
váno prvotně vědomím povinnosti a odpovědnosti z této povinnosti plynoucí. Do této koncepce je možné zahrnout např. Katovu etiku, legalismus a emotivismus. Ne vždy tato koncepce bere v potaz důsledky takového jednání pro jednotlivce či společnost.

Posouzení mravního jednání na základě teleologické koncepce by mělo vycházet z přirozenosti člověka. Jednání by mělo být v souladu s vyšším cílem života jednotlivce či společenství. Tato koncepce bere v potaz okolnosti, za jakých je volba činěna. Do této koncepce patří personalismus, utilitarismus, konsekvencialismus, proporcionalismus, existencialismus.

Dalšími možnými etickými východisky bioetického rozhodování je etika práv, etika charakteru (ctností), etika hodnot a etika vůle k životu.

Některá východiska jednotlivých etik vycházejí převážně ze subjektivního vnímání a posouzení dané skutečnosti.

¹⁵³ Srov. *Albert Schweitzer zastávce kritického myšlení a úcty k životu*, s. 283 – 288.

Veškeré výše popsané obecné etické přístupy a východiska, které jsou již více či méně prověřené praxí a zmapované literaturou, je možné realizovat a naplňovat v kontextu každé další nově přicházející doby. Vztah ke konkrétním hodnotám ovšem podléhá proměnám. Změna preferencí konkrétní doby zase může podléhat upřednostňování určitého etický přístupu jako přijatelnějšího před jiným. Do jaké míry může ovlivňovat společenské „klíma“ a duch doby postoje člověka, je následující kapitola.

5 Rodičovství jako výsledek vyřešeného konfliktu hodnot

5.1 Vnímání role muže a ženy jako rodiče v dnešní společnosti

Životní styl společnosti 21. století se vyznačuje zejména rovnoprávností role muže a ženy. Zdůrazňování jejich vzájemné jinakosti by mohlo vést k podezření z diskriminace. Vztah muže a ženy založený na romantické lásce směřující k dobrovolnému svazku v dnešní době nahradil svět sociálněinženýrských manželských smluv, které nárokují rovnost a sebeurčení, mnohdy provázené osamělostí než vzájemnou důvěrou a pospolitostí mezi partnery.¹⁵⁴

Postupné ustupování přání mít dítě a upřednostňování ve vztazích individuálních cílů před společnými, vede k narušení stability manželství a rodiny. V praxi to znamená, že na možnost pořídit si potomka, se nahlíží z hlediska kritérií jako je životní úroveň a pracovní zatížení.¹⁵⁵

Role rodiče (mamy a otce) s sebou nese soubor norem a pravidel, které společnost očekává, že budou plněny. Tato pravidla a očekávání se mohou lišit z hlediska odlišnosti kultur. Každá sociální role je založena na vztahu k určitému protějšku a jejich vzájemné spolupráci. S některými rolemi se člověk snadněji ztotožní, s jinými hůře. Předpokladem sociálního fungování je plnění společností definovaných pravidel pro konkrétní sociální role.¹⁵⁶

Přání mít potomka se liší z pohledu ženy a z pohledu muže. Muži mají v tomto ohledu větší strach než ženy z pořízení potomka, protože sami sebe vnímají jako ochránce, ale obráceného směrem ke světu. Pokud každodenní povinnosti spojené s rolí otce muže zahltní, má tendence ze svazku utéci, vyvázat se z plynoucího závazku. Obavy žen pramení z vědomí mužova postoje a k rodičovství přistupují jako k práci navíc, která do budoucna bude možná plně na nich samých (bez mužů).¹⁵⁷

Podle některých sociologických teorií nedostatečně stabilní partnerské vztahy vedou k nejistotě a váhavosti žen o pořízení potomka se svým partnerem.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 196.

¹⁵⁵ Srov. Tamtéž, s. 196 – 198.

¹⁵⁶ Srov. BRUCE, S. *Sociologie: Průvodce pro každého*, s. 34 – 35.

¹⁵⁷ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 196 – 198.

¹⁵⁸ Srov. FIALA, T. Vývoj porodnosti a plodnosti v ČR a v některých evropských zemích. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*, s. 23.

Dalším negativní jevem je dnešní vysoká rozvodovost. V rodinách bez otce chybí mužský vzor. Absence vyváženosti mužského a ženského potenciálu ve výchově má negativní dopad na psychický stav dětí a jejich budoucí rodičovské postoje.¹⁵⁹

Nová generace obou pohlaví zakládající vztahy, se musí naučit, jak vyváženě uspořádat roli každého z rodičů ve vztahu k dětem i k sobě navzájem v racionálně a konzumně orientované společnosti.¹⁶⁰

K ambivalentnímu vztahu k závazkům v podobě rodiny mnohdy přispívají médii prezentované módní trendy založené na individuální svobodě bez jakékoliv formy závazků.¹⁶¹

5.2 Vliv rodinné politiky na rozhodnutí „mít, či nemít dítě“

Každá společnost vždy činila opatření, která budou ekonomicky podporovat rodiny s dětmi, protože potomstvo považovala za nutnost pro svou budoucnost. Dnes se zdá, že je opačný trend, sociální systémy států podporují rodiny s dětmi minimálně, nenabízejí pro mladé generace žádné „pobídky“ k pořízení dítěte. Vlivem nepodporující rodinné politiky a médii prezentovaným módním životním stylem - být bez závazků, dojde člověk snadno k závěru, že mít dítě se mu již nevyplatí.¹⁶²

Pokud by společnost byla schopná zajistit, aby oba rodiče, budou-li potřebovat či chtít, měli možnost sloučit rodinu a zaměstnání, mohlo by to být řešení současné situace. Takováto situace ve společnosti ovšem předpokládá nutný rozvoj infrastruktury v podobě předškolních a školních zařízení, či jiných pečovatelských institutů zaměřených na dítě. Volba rodiče o umístění dítěte do podobného zařízení by byla zcela dobrovolná.¹⁶³

Půjde-li ovšem rodičům i politikům o kvalitu výchovy budoucí generace, budou spíše než rozvoj kolektivních zařízení finančně podporovat využití individuální formy péče o dítě (matka zůstane s dítětem doma, nebo si zaplatí paní na hlídání). Stát by měl

¹⁵⁹ Srov. FIALA, T. Vývoj porodnosti a plodnosti v ČR a v některých evropských zemích. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*, s. 23.

¹⁶⁰ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 196 – 198.

¹⁶¹ Srov. Tamtéž, s. 196 – 198.

¹⁶² Srov. Tamtéž, s. 198 – 199.

¹⁶³ Srov. Tamtéž, s. 199 - 200.

svými aktivitami přispívat k samostatnosti a soběstačnosti rodin, ne k suplování jejich přirozených funkcí.¹⁶⁴

Nejen politika státu, ale také ekonomika nevychází rodinám s dětmi příliš vstříc. Díky společenskému systému, kde převládají ekonomické hodnoty, může člověk nabýt mylné představy, že kvalitu života lze odvodit od míry pracovního výkonu a množství vydělaných peněz.¹⁶⁵ Zaměřenost na materiální stránku života a ekonomické hodnoty by měla být pouze prostředkem k zachování rovnováhy v životě jednotlivce a společnosti, neměla by být cílem lidského života.¹⁶⁶

Pozitivní „pobídkou“ rodinné politiky k pořízení dítěte by mohlo být finanční ocenění práce v domácnosti a péče o dítě, a to stejnou měrou jako práce v zaměstnání, na což ovšem ve státních rozpočtech není dostatek peněz. Navíc by podobné opatření mohlo mít negativní dopad na propagovanou ideologii moderní pracující ženy, protože ženy by mohly dojít lehce k přesvědčení, že je pro ně výhodnější být co nejdéle se svým dítětem doma.¹⁶⁷

Hlásaná politika státu by neměla k propagandě rodičovství využívat zažitě kulturní stereotypy, které přispívají k jednostrannému pohledu na roli ženy a muže v manželství (role ženy coby pečovatelky, muže coby živitele). Propagované, jednostranně zaměřené kulturní vzorce mohou být oběma pohlavími vnímány jako nátlak – omezení jejich individuální svobody.¹⁶⁸

Cílem rodinné politiky by měl být návrat k tradičnímu modelu rodiny primárně založeném na přirozené a dobrovolné solidaritě mezi jejími jednotlivými členy. Směr vývoje rodiny v jednotlivých státech závisí na historickém kontextu, hodnotové orientaci společnosti, hospodářské situaci a kulturních faktorech.¹⁶⁹

S ohledem na současnou politickou a hospodářskou situaci (projevující se např. stárnutím populace vyspělých států Evropy) je nutné, aby došlo k revizi hodnot

¹⁶⁴ Srov. FIALA, T. Vývoj porodnosti a plodnosti v ČR a v některých evropských zemích. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*, s. 24 – 28.

¹⁶⁵ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 201 – 203.

¹⁶⁶ Srov. FIALA, T. Vývoj porodnosti a plodnosti v ČR a v některých evropských zemích. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*, s. 24 – 28.

¹⁶⁷ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 202 – 203.

¹⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 200 – 201.

¹⁶⁹ Srov. LOUŽEK, M. Agenda rovnosti žen a mužů v Evropské unii. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*, s. 35 – 37.

společnosti a posílení základních hodnot svobody, vedoucích k uvědomění si vlastní i společné odpovědnosti za současný stav věcí.¹⁷⁰

5.3 Psychosociální rozměr týkající se otázky „mít, či nemít dítě“

Matějček a Langmeier uvádějí hodnoty a potřeby, které se naplňují narozením dítěte a naopak, které jsou narozením dítěte omezovány. Tyto faktory mohou hrát důležitou roli při konečném rozhodování ženy.¹⁷¹ Pro větší přehlednost jsem text uvedený v literatuře znázornila v níže uvedené tabulce.

Rozhodovací proces týkající se otázky „mít, či nemít dítě“¹⁷²

<i>Mít dítě</i>	<i>Nemít dítě</i>
I. Stimulace	
Dítě vnáší do rodiny mnoho nových podnětů (radosti, starosti), rozvíjí kreativitu a fantazii dítěte i rodičů.	Dítě svazuje možnosti plného vyžití života. Život s ním je jednotvárný a monotónní.
II. Smysluplný svět	
Díky novým zkušenostem, které přináší dospívání dítěte, dospívají i rodiče. Život s dítětem dává vnitřní naplnění lidem.	Dítě zabraňuje v rozvoji zájmů a získávání nových zkušeností v jiných oblastech života – svazuje člověka.
III. Citové vztahy	
Ve vztahu existuje oboustranná vazba – dítě přijímá a oplácí lásku. Dává pocit životní bezpečnosti.	Dítě narušuje životní bezpečnosti, člověk se stává zranitelný tím, že se o něj bojí.
IV. Identita (osobnost, sociální status, vědomí já)	
Rodiče se v rodičovské roli realizují. Dítě nás potřebuje a my potřebujeme jeho.	Dítě je překážkou v realizaci jiných společenských cílů, brání nám dosáhnout vyššího společenského postavení.
V. Otevřená budoucnost	
Děti jsou budoucnost (je stále na co se těšit a co plánovat).	Děti omezují kreativitu v jiné oblasti.

Záleží na tom, který důvod v dané fázi života převládne. Každá žena má od dětství vžitý jistý model rodiny, který ovlivní její postoj k mateřství i narozenému dítěti. Mateřství k jednomu dítěti se liší od mateřství k druhému dítěti (záleží na charakteru, temperamentu a proměnlivých okolnostech ženského života).¹⁷³

¹⁷⁰ Srov. DI FABIO, U. *Kultura svobody*, s. 205 – 206.

¹⁷¹ Srov. MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. *Počátky našeho duševního života*, s. 34 – 40.

¹⁷² Srov. Tamtéž, s. 38 – 39.

¹⁷³ Srov. Tamtéž, s. 29 – 54.

Shrnutí kpt. č. 5:

Muž a žena - odlišné bytosti, žijící a hledající své místo ve světě upřednostňování práva na sebeurčení a seberealizaci, práva na svobodnou volbu, světě ekonomicky preferovaných hodnot a důstojnosti posuzované převážně podle postavení člověka ve společnosti. Zdůrazňování jinakosti obou pohlaví již není v módě, rovnoprávnost je v kurzu, a to i v manželském svazku. „Boj“ o nezávislost partnerů vede k osamělosti ve vztahu, kde láska a sounáležitost podlehly prosazování individuálních práv. Rodičovství je odkládáno z obavy závislosti jeden na druhém, ze strachu z přemíry odpovědnosti.

Sociální role rodiče je společností určitým způsobem definovaná a jsou s ní spojená i určitá očekávání. Identifikovat se s rolí, která je společností konkrétním způsobem vymezena, může být pro jednotlivce problém, což vede k narušení sociálního fungování a stability rodiny. Nalezení vyváženosti v roli rodičů vůči dětem by mělo být cílem současných a budoucích generací novodobé společnosti. Je nutné mít neustále na paměti, že pro správný vývoj dítěte jsou stejně důležité oba dva výchovné vzory, mužský i ženský.

Média a politika státu mohou velmi přispět k formování vnímání rodičovských rolí – mají funkci výchovnou a podporující. Ovšem k propagandě rodičovství by neměly být užívány stereotypní kulturní vzorce, protože veřejností mohou být vnímány jako nátlak či diskriminace.

Rodičovské postoje a chování jsou předávány výchovou původní rodiny. Rodičovstvím jsou naplňovány určité potřeby člověka a jiné jsou naopak omezovány, záležitosti, které v člověku v době rozhodování převáží.

Míra vlivu společenského „klimatu“ na rozhodnutí „mít, či nemít dítě“ může být o to silnější, pokud s narozením dítěte je spojeno řešení individuálního či společenského konfliktu, vyvolaného přítomností neobvyklé indikace – viz další kapitola.

6 Indikace ovlivňující proces rozhodování v otázce „mít, či nemít dítě,,

6.1 Definování indikací ovlivňujících rozhodnutí

Indikaci je možné chápat jako přítomnost určitého příznaku (okolnosti), který může člověka (v případě těhotenství matku) dostat do konfliktní situace, jejíž řešení bude ovlivněno tíhou této okolnosti.¹⁷⁴ Zda může, nebo nemůže přítomnost určité indikace mravně ospravedlnit jednání směřující k ukončení těhotenství, je předmětem diskuse jednotlivých etických, filosofických a náboženských přístupů a východisek.

Nejčastěji uváděné indikace k umělému přerušení těhotenství nelze tudíž vždy jednoznačně vnímat jako okolnosti vylučující protimorálnost jednání směřujícího k interrupci.¹⁷⁵

Indikace často směřující k interrupci je možné rozdělit do skupin a kategorií podle druhu literatury, základní dělení je do dvou skupin:

1. **Společenské** – do této kategorie lze zahrnout každé nechtěné těhotenství, jehož příčiny vyplývají z různých situací, a to např.: Selhání antikoncepce nebo její neuzívání, nevhodné sexuální chování (náhodný pohlavní styk, promiskuita, znásilnění), nevyhovující životní poměry (špatné bydlení, malý finanční příjem, neharmonický partnerský vztah), péče ženy o již několik narozených dětí, nebo naopak neschopnost či neochota pečovat byť jen o jedno dítě, nevhodný věk ženy (příliš mladá nebo stará na rodičovství).¹⁷⁶
Společenskou kategorii lze rozdělit do dvou dalších podskupin:
 - a) *Kriminologická indikace* (dítě je počato znásilněním, nebo incestem),
 - b) *Sociální indikace* (dítě je příliš velkou sociální a ekonomickou záležitostí).¹⁷⁷

¹⁷⁴ Srov. *Život z víry*, s. 212.

¹⁷⁵ Srov. Tamtéž, s. 212.

¹⁷⁶ Srov. LONG, M. *Rodinná encyklopedie: Medicína a zdraví*, s. 291.

¹⁷⁷ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 291 – 292.

2. **Medicínské** - důvody zahrnující mentální nebo tělesné postižení dítěte, nebo ohrožení zdraví či života matky.¹⁷⁸

Medicínskou kategorii lze rozdělit také do dvou podskupin:

- a) *Eugenická indikace* (pravděpodobnost postižení dítěte),
- b) *Terapeutická indikace* (těhotenství ohrožuje život ženy).¹⁷⁹

6.2 Indikace jako konflikt

Z výše uvedeného je zřejmé, že hodnota lidského života se může dostat do přímého střetu (konfliktu) s jinými hodnotami člověka. Žena musí tento konflikt vyřešit a rozhodnout se, které ze situace vyvstávajících hodnot dá přednost.¹⁸⁰

Jakkoliv může být pro člověka ospravedlnitelná interrupce z důvodu kriminologické indikace (dítě je počato znásilněním, incestem) a medicínské indikace (zdraví matky, plodu), ospravedlnitelnost společenských důvodů už nemusí být tak jednoznačná.

6.2.1 Etické problémy vyplývající z jednotlivých indikací

a) **Kriminologická indikace** – početí je výsledkem násilného omezení svobody, zásahu do lidské důstojnosti ženy znásilněním. Samo o sobě je znásilnění pro ženu traumatem, proto je interrupce v tomto případě považována za ospravedlnitelnější, než nucení k prožitku celého těhotenství, porodu a případné výchovy takto počatého dítěte, které by žena mohla jen těžko milovat vzhledem k okolnostem.¹⁸¹ Ovšem těžko milovat takovéto dítě neznamená striktně nemožnost jej milovat. V případě kriminologické indikace je trauma znásilnění řešeno traumatem interrupce jako rychlé, dostupné a efektivní metody prvotní pomoci na cestě k nápravě. Je však otázkou, zda za podpůrného provázení dobré psychoterapie a chápající rodiny, by i přesto toto násilně vnucené mateřství mohlo přejít v mateřství akceptované a uspokojující. Dalším etickým problémem by mohla být otázka, proč by život dítěte počatého znásilněním, měl mít jinou hodnotu, než život dítěte z dobrovolného pohlavního styku, když dítě za okolnosti svého početí nemůže.

¹⁷⁸ Srov. LONG, M. *Rodinná encyklopedie: Medicína a zdraví*, s. 291.

¹⁷⁹ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 291 – 292.

¹⁸⁰ Srov. *Život z víry*, s. 213.

¹⁸¹ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 291.

b) Sociální indikace – početí je neplánované a je vnímáno jako sociální a ekonomická zátěž.¹⁸² Mohlo by se zdát, že ve svobodné pluralitní společnosti rozhodnutí, zda být, či nebýt matkou, je otázkou svobodné volby, ale pokud vnitřně vnímaným důvodem k interrupci jsou i v této společnosti neutěšené sociální či ekonomické podmínky, přestává být rozhodnutí pouze privátní volbou ženy a mělo by být předmětem zájmu všech, předně politiky státu.

Společenské důvody k interrupci, ačkoliv se mohou jevit být jakkoliv závažné, jsou nejméně akceptovatelnými důvody. Ženinu psychickou a sociální nouzi plynoucí z neplánovaného těhotenství, mohou pomoci pozitivním směrem ovlivnit její nejbližší (otec dítěte, rodina, přátelé), ale i celková atmosféra ve společnosti. Všeobecné mínění ve společnosti ale naopak často ženu spíše „nutí“ hledat východisko z nouze prostřednictvím interrupce jako jediné možné řešení.¹⁸³

Do společenských důvodů směřujících k rozhodnutí pro interrupci, může být zahrnut i argument „*právo dítěte na úplnou rodinu*“. Dítě bez jednoho z rodičů je ve srovnání s dítětem z úplné rodiny sociálně znevýhodněno. Pokud tedy vidina úplné rodiny není reálná, je tudíž společensky ospravedlnitelné podstoupení interrupce?¹⁸⁴

Paradoxně i opak je často užívaným argumentem pro povolení asistované reprodukce i svobodným a osamělým ženám – „*i svobodná a osamělá žena má právo na prožitek mateřství (právo na dítě)*“.¹⁸⁵

Vypadá to, že mravní ospravedlnitelnost společenských jevů záleží na aktuálním úhlu pohledu individua, které zrovna rozhoduje, nebo skupiny, která určuje pravidla ve společnosti.

c) Eugenická indikace – vlivem negativního genetického vývoje, nemoci, kterou matka v těhotenství prodělala, hrozí trvalé postižení dítěte vadou. Díky rychlému rozvoji techniky v oblasti medicíny je člověk čím dál více schopen určit již v raných stádiích těhotenství, zda se plod vyvíjí normálně, nebo patologicky.¹⁸⁶

¹⁸² Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 291 – 292.

¹⁸³ Srov. *Život z víry*, s. 213

¹⁸⁴ Srov. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*, s. 108 – 109.

¹⁸⁵ Srov. Tamtéž, s. 108 – 109.

¹⁸⁶ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 291.

Vnímáním etickým problémem by mohla být otázka rozličnosti vnímání hodnoty lidského života zdravého a postiženého dítěte, hodnoty života matky pečující o postižené a zdravé dítě. Odlišné vnímání těchto hodnot může vyvolat až absurdní společenské situace. (Př. V r. 1995 ve Francii lékař svou nedbalostí opomenul v těhotenství informovat matku o postižení jejího syna Downovým syndromem. Po narození dítěte matka žalovala nemocnici za zamlčení důležité okolnosti týkající se zdraví dítěte, a tudíž znemožnění podstoupit interrupci. Soud dal jednoznačně za pravdu matce, lékař svou diagnostickou chybou znemožnil matce zvážit možnost interrupce. Toto rozhodnutí soudu však vyvolalo veřejné pohoršení, protože neslo vzkaz pro širokou veřejnost, že je lépe být mrtvý než postižený, což vzneslo vlnu nevole všech postižených i těch, kteří o ně dobrovolně pečují. Matce bylo vyplaceno finanční odškodnění ve výši, která měla pokrýt výdaje se zajištěním potřeb postiženého dítěte).¹⁸⁷

d) *Terapeutická indikace* - život matky je těhotenstvím ohrožen, v případě hrozby smrti obou - matky i plodu, je mravně ospravedlnitelné jednat v zájmu záchrany alespoň jednoho z nich.¹⁸⁸

Největší diskuse o ospravedlnitelnosti této indikace se vedou v církevních kruzích, názory nebyly a nejsou jednotné v otázce terapeutické indikace.¹⁸⁹

Některé církve a její představitelé akceptují pouze nepřímou terapeutickou interrupci v případě vážného ohrožení života matky (nepřímá interrupce – samotná interrupce není cílem, ale je vedlejším účinkem nutného zákroku, který má zajistit život matky). Jiní církevní představitelé jsou benevolentnější a připouští i přímou terapeutickou interrupci pro záchranu matčina života (zárok přímo směřující usmrcení neoduševnělého plodu, či dítěte, které se např. při porodu vzpříčí v matčině těle a mohlo by vést ke smrti obou).¹⁹⁰

Možné otázky plynoucí z medicínských indikací: Má dítě právo narodit se zdravé? Mají rodiče právo na zdravého potomka? Má matka právo obětovat celý svůj život péčí o své postižené dítě, když prostřednictvím své profese např. lékařky by mohla zachránit spoustu jiných životů? Má právo žena obětovat svůj život pro narození dítěte, když doma má dvě další děti, které tímto rozhodnutím přijdou o matku?

¹⁸⁷ Srov. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*, s. 110 – 112.

¹⁸⁸ Srov. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*, s. 292 – 298.

¹⁸⁹ Srov. Tamtéž, s. 298.

¹⁹⁰ Srov. Tamtéž, s. 292 – 298.

6.2.2 Shrnutí možných práv, která v případě interrupcí jsou předmětem diskusí:

Právo ženy na sebeurčení a seberealizaci, autonomii a svobodnou volbu (pod tím se skrývá právo rozhodovat o čase pořízení svého dítěte, o počtu svých dětí, právo rozhodovat se v souladu se svým vnitřním přesvědčením) **versus** právo dítěte na život, na zdraví, milující rodiče a úplnou rodinu.

Riziko vyplývá z možnosti všemi těmito právy manipulovat dle potřeby, a to nejen na individuální úrovni, aby člověk přesvědčil sám sebe o správnosti své volby, ale i na úrovni společenské.

Shrnutí kpt. č. 6:

Přítomnost nepříznivé indikace je často vnímána jako „polehčující okolnost“ vedoucí k rozhodnutí o podstoupení interrupce. Literatura uvádí různá dělení indikací. Základní dělení je na dvě skupiny - společenské a medicínské. Do společenských je možné zahrnout kriminologickou a sociální indikaci, do medicínských - eugenickou a terapeutickou indikaci.

V každé z uvedených indikací vyvstávají sporné etické otázky:

Kriminologická - násilným trestným činem byla narušena lidská důstojnost ženy, což je vnímáno jako trauma, interrupce je další násilný zásah do organismu – tedy další trauma, podstoupení vynuceného těhotenství, porod, popř. výchova nechtěného dítěte – trauma => otázkou je, které z výše uvedených řešení, je „menším zlem“ vedoucím k uzdravení prvotního ženina traumatu. Další etický problém může vyvstat v otázce, proč by život chtěného dítěte měl mít vyšší hodnotu než život nechtěného dítěte.

Sociální – ve ekonomicky vyspělé a svobodné pluralitní společnosti, kde hmotná nouze má jiný rozměr než např. v zemích rozvojových, je interrupce privátní věcí ženy, nebo je spíše věcí společnosti? Je selháním jednotlivce, jeho nejbližšího okolí, nebo celé společnosti?

Eugenická – individuální a společenské posuzování hodnoty života zdravého a postiženého dítěte, posuzování hodnoty života rodičů (zejména matky) pečující o postižené dítě, posuzování statutu rodiny s postiženým dítětem.

Terapeutická – konflikt hodnoty života ženy a života plodu, ospravedlnitelnost interrupce jako prostředku k dosažení jiného žádoucího cíle, nebo pouze jako vedlejšího efektu, který je akceptovatelný k dosažení vyššího dobra.

Vítězství jedné hodnoty nad druhou je výsledkem individuální a společenské etiky ovlivňující každého, kdo zrovna rozhoduje.

Co je měřítkem kvality života dnešního člověka - zdraví, samostatnost a nezávislost, přínos jednotlivce pro společnost... Každé jednotlivé rozhodnutí o řešení výše uvedených otázek, dělané v soukromí či veřejně (soudně - viz výše uvedený konkrétní příběh) s sebou nese poselství o hodnotách jednotlivce i společnosti.

Samozřejmě vždy je tu i možnost, nechtěné dítě si ponechat a vychovávat ho, nebo jej poskytnout k adopci (do osvojení). S těmito jinými alternativami řešení neplánovaného těhotenství mohou být spojené další sociálně etické otázky a problémy, kterými se ovšem ve své práci nezabývám.

Poslední kapitola uvádí právní aspekty rozhodování o umělém přerušení těhotenství.

7 Právní rámec rozhodovacího procesu

7.1 Podstata práva v životě člověka

Člověk je sociální bytost, jejíž přirozeností je žít ve společenství. K zajištění fungování tohoto společenství je nutné definovat občanské právo. Přirozený zákon je základem pro vznik občanského zákona. Snahou občanského zákona je konkrétní vyjádření přirozeného zákona v konkrétních životních situacích lidí. Dodržování občanského práva jako pozitivní právní normy je vynutitelné vnější autoritou. Pozitivní zákon by měl být v souladu s přirozeným zákonem. Podle T. Akvinského přirozené právo tvoří hranice, v rámci kterých se může vyvíjet legislativa státu. Pokud ovšem pozitivní norma není v souladu s přirozenými normami, jedná se pouze o zdánlivou „právní“ normu.¹⁹¹

7.2 Obecný vývoj interrupční legislativy

Ve světě existují různé modely interrupční legislativy, které jsou definovány od úplného zákazu až po legislativní uvolnění s definováním konkrétní hranice svobody ženy o svém těhotenství rozhodnout. Jednotlivé modely je možné vnímat také jako jednotlivé fáze vývoje interrupční legislativy.¹⁹²

Druhy modelů:

- I. Model – „ochrana zájmů dítěte“ – prvním cílem tohoto modelu je spravedlnost a respekt k právům nenarozeného dítěte. Jedná se o úplný zákaz interrupcí, vyjma případu záchrany života ženy. Druhý cíl zákazu interrupcí je společenský – má vést k nárůstu populace.
- II. Model – „omezení v zájmu jednotné lékařské praxe“ – vznik interrupčních komisí, které jsou tvořeny nezávislými úředními osobami a odborníkem z oblasti gynekologie. Interrupce je povolena pouze na základě posouzení vážnosti důvodu touto komisí. Cílem toho modelu je ochrana zdraví ženy a nepříznivého populačního vývoje, dodat vážnost lékařské a psychiatrické profese. Tento model je přechodným obdobím k liberální interrupční legislativě.

¹⁹¹ Srov. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*, s. 44.

¹⁹² Srov. FINNIS, J. M. Právní aspekty potratu. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 55 – 60.

- III. Model – „*liberalizace normy*“ – interrupce jsou povoleny, pokud je provádí kvalifikovaný lékař. Možnost podstoupení je všeobecně dostupná. Cílem tohoto modelu je ochrana zdraví ženy a umožnění svobodné volby.¹⁹³ Liberalizace interrupcí může ovšem vést k tendenci utvářet svědomí směřující člověka k větší lehkomyšlnosti.¹⁹⁴

7.3 Platná legislativa v ČR

V ČR je aplikován liberální model interrupční legislativy, a to v podobě Zákona ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, který je realizován v souladu s prováděcí vyhláškou Ministerstva zdravotnictví ČSR č. 75/1986. Interrupce je dostupná pro každou ženu, ale pouze za určitých podmínek - výběr nejdůležitějšího ze zákona:

- Nežádoucím těhotenstvím se předchází výchovou k plánovanému a odpovědnému rodičovství.
- Zákrok je prováděn na základě písemné žádosti ženy, pokud těhotenství nepřekročilo lhůtu 12 týdnů a pokud to dovoluje zdravotní stav ženy.
- Ze zdravotních důvodů, které ohrožují zdraví nebo život ženy, či zdravý vývoj plodu (zejména z genetických důvodů), je možné přerušit těhotenství na podnět ženy, nebo podnět lékaře se souhlasem ženy.
- Zákrok je podmíněn souhlasem ženy, je-li mladší 16 let, je nutný souhlas zákonného zástupce, opatrovníka, je-li ve věku 16 – 18 let, je povinností zařízení vyrozumět o zákroku osobu, které byla tato osoba svěřena do výchovy).
- Lékař je povinen poučit ženu o možných zdravotních důsledcích zákroku, o způsobu používání antikoncepčních prostředků.
- Zákrok vždy provádí kvalifikovaný lékař, specializované zařízení.¹⁹⁵

¹⁹³ Srov. FINNIS, J. M. Právní aspekty potratu. In. *Úcta k životu: I. Život nenarozený*, s. 55 – 60.

¹⁹⁴ Srov. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života: Základní otázky lékařské etiky*, s. 57.

¹⁹⁵ Zákon ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství.

Pozn. Výše uvedený zákon nehovoří o roli muže, který by měl nějakým způsobem definované právo do tohoto rozhodování hovořit, či ho jinak ovlivnit z pozice „otce“. Je pro mne s podivem, že v době, kdy se všichni „bijeme“ za svá práva v nejrůznějších oblastech, muži v této oblasti mlčí již poměrně dlouhou dobu.

Shrnutí kpt. č. 7:

Právo má v životě člověka nezastupitelnou roli, přispívá k fungování lidského společenství. Přirozená práva definují hranice, v rámci kterých se může vyvíjet legislativa státu. Legislativa státu je pozitivní právní normou, která by měla být v souladu s přirozenými právy člověka. Pozitivní právní norma je vynutitelná vnější autoritou.

Vývoj interrupční legislativy se odvíjí v jednotlivých fázích – od úplného zákazu s cílem ochránit život nenarozeného dítěte a zajistit růst populace, přes částečné uvolnění s cílem posuzovat motivy žen individuálně ve prospěch ochrany jejich zdraví a zdravého vývoje populace, po liberalizaci s cílem zajistit ženě právo svobodné volby do určitého stupně jejího těhotenství.

V ČR od roku 1986 platí liberální interrupční zákon, který garantuje ženě starší 16 let svobodně rozhodnout do 12. týdne svého těhotenství.

Závěr

Čtyřicet až šedesát milionů mrtvých je výsledkem každoroční morální války, která se táhne napříč dějinami lidské reprodukce. V boji o práva v případě interrupcí proti sobě stojí zastánci „*pro volbu*“, hájící dnes tak „posvátné“ právo ženy a její svobody rozhodnutí, a proti nim stojí „*zastánci života*“, bojující za práva bezbranných nenarozených dětí. A zatímco ve světě „zuří“ tato morální válka, čtyřicet až šedesát milionů nenarozených obětí opět padne tento rok na bitevním poli práv. Tato morální válka nikdy nebude mít svého vítěze - nebudeme oslavovat život, ani svobodu volby, protože obojí je příliš smutné vítězství.

Čtyřicet až šedesát milionů mrtvých je celosvětová statistika uměle přerušovaných těhotenství, ukončených potencionálních životů, kterým nebylo umožněno přijít na tento svět a pokusit se ho změnit. Má člověk právo stát se soudcem i „katem“ v jedné osobě – osobě matky? A svoboda volby? To dnes tak nedotknutelné právo ženy, které svazuje tíhou odpovědnosti za dva životy. Možná, že ve společnosti, která prosazuje rovnost obou pohlaví, je tato svoboda volby spíše výrazem diskriminace než práva, protože toto právo zcela vylučuje také odpovědnost partnera, otce.

Každý z nás vnímá tuto problematiku jinak. Záleží na jeho svědomí, vnitřní mravní etice, které nám den za dnem usnadňují, nebo stěžují naše žití. Naštěstí jako občané ČR žijeme ve svobodné pluralitní společnosti, kde si jinakost názorů a postojů na konkrétní společenské jevy můžeme beztrestně dovolit.

Společenský jev interrupce („potratu“) je stejně starý jako početí samo, patří neodvratně k sobě už od pradávna. Zdá se, že problémem naší přetechvizované společnosti není zákrok samotný, ale spíše postoj lidí k němu, který se jeví být navenek tolerantní, nebo spíše až lhostejný, pokud se podobná situace neděje nám samotným.

Přílišná striktnost v podobě zákazu daného zákonem neumožňuje člověku hledat vlastní hranice svého postoje k podobným společenským jevům. Neumožňuje jedinci uplatňovat svůj vlastní rozum, svědomí, vůli, což může vést k degeneraci člověka jako mravní bytosti. Naopak přílišná zákonná uvolněnost ohrožuje společně uznávané hodnoty a práva, což může vést k nadužívání této volnosti v neprospěch jednotlivce i skupin.

Postoj každého jednotlivce k danému společenskému jevu je dán výchovou původní rodiny, hodnotami a normami předávanými společností, které utváří svědomí

jednotlivce, národa, lidstva. Snahou jednotlivce i společenství by měla být kultivace životního prostoru, ve kterém člověk bude moci lépe realizovat a rozvíjet své lidství.

Jelikož máme svobodnou vůli, máme právo dělat i špatná rozhodnutí, za něž pak neseme odpovědnost jen my sami. Ovšem tlak okolí (partnera, rodiny) ve složité životní situaci je mnohdy tak silný, že člověk může na chvíli podlehnout vůli a chtění druhých, což může mít vážné následky po zbytek jeho života. Vlivem společenských trendů prezentovaných médii také často dochází k manipulaci s vůlí jednotlivce, který, byť jen na chvíli, může podlehnout davové mánii hlásaného společenského „kultu“. Velmi snadno si člověk zvykne na standart a pohodlí, které mu naše racionálně a konzumně orientovaná společnost nabízí. Z vydobytého pohodlí mnohdy nehodláme nic obětovat, ani ve jménu nového života, ve jménu své budoucnosti.

Zdá se, že dnešní člověk s veškerou vyspělostí a pokrokem jednadvacátého století je stále pozadu v porozumění sebe sama. Díky empirickým vědám dnes již víme, jak se člověk rodí, vyvíjí, odlišuje se zjevem, názory a postoji, osudy, víme, jak umírá – vše je do detailu popsáno. Co nám ale uniká je, že čím se zdá být naše společnost vyspělejší, tím menší zájem projevuje o člověka jako prožívající bytost se základními potřebami a pocity, které by měla hlavně rodina uspokojovat.

Pro rozvoj moderní vědy se možná tyto projevy mohou zdát být nepodstatné. Vždyť to, čím se člověk liší od ostatních živočišných druhů nejsou tyto potřeby, jsouce vlastní lečjakému zvířeti. To, čím se odlišuje, co ho vyčleňuje a dává mu statut člověka, je rozum a svobodná vůle usměřňované srdcem, což jsou hlavní atributy lidské důstojnosti.

Předpokládala jsem, že prostřednictvím této práce si utvořím určitý konkrétní názor na tento jev naší společnosti – vytvořím si jednotný postoj jako člověk, což mi umožní snadněji pak reagovat jako profesionál, který se v rámci sociální práce může s řešením podobné situace v praxi setkat. Bohužel jsem však zjistila, že i když třeba vnitřně nebudu souhlasit s interrupcemi, jednoznačně jsem pro jejich legalizaci, která je podle mne výrazem skutečné svobody. Zjistila jsem, že ačkoliv odmítám postoj „*volby menšího zla*“, protože podle mého názoru zlo bude vždy zlem bez ohledu na jeho velikost, tak bohužel musím připustit, že i tento princip je za mimořádných a nepředvídatelných podmínek akceptovatelný. Avšak každý člověk, pokud je to alespoň trochu možné, by svým zodpovědným chováním měl cíleně předcházet situacím, kdy bude nucen volit podle principu menšího zla.

Pokud ovšem jako člověk i sociální pracovník dám na misku vah dva negativní jevy naší společnosti - interrupce a týrání dětí, tak bych sama zvolila interrupci jako menší a přijatelnější zlo. Interrupci v tomto případě chápu jako prevenci před reálnou pravděpodobností týrání nechtěných dětí, které než zemřou, zakusí mnoho bolesti a utrpení od nejbližší osoby, která by o ně měla pečovat a hýčkat je.

Domnívám se, že pokud by se zastáncům hnutí „pro život“, křesťanským hnutím za podpory politiků podařilo zrušit zákon o legalizaci interrupcí (v jakékoliv zemi), musejí být připraveni převzít odpovědnost za zdraví a životy všech těchto dětí, které přijdou na svět jen díky zákazu interrupcí. Omezit něčí právo z hlediska moci je to nejjednodušší řešení, ale právo volby ponechat a omezit jeho využívání vytvořením dobrých podmínek pro rodiče a děti, nebo pružných a efektivních právních předpisů pro jiné alternativy řešení, to již vyžaduje větší lidský potenciál (rozum - moudrost, empatii, solidaritu, tvořivost, vůli, motivaci, zájem,...). K tomuto by dle mého názoru měla být hlavně využívána politika státu a média.

Seznam použitých zdrojů

Monografické publikace:

1. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-111-3.
2. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-030-6.
3. *Albert Schweitzer zastánce kritického myšlení a úcty k životu*. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-010-9.
4. BECKER, CH. *Jádro věci: Individuace jako etický proces*. Brno: Emitos a Nakl. Tomáše Janečka, 2007, ISBN 978-80-903715-8-3.
5. BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate: O integrálním lidském rozvoji v lásce a pravdě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-414-9.
6. BENEŠ, A. *Principy křesťanské morálky*. Praha: Krystal OP, 1997. ISBN 80-85929-16-3.
7. BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie*. 2. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 80-7195-059-9.
8. BRUCE, S. *Sociologie: Průvodce pro každého*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-158-1.
9. DAVID, R. *Politologie: Základy společenských věd*. 5. vydání. Olomouc: Olomouc, 2005. ISBN 80-7182-162-4.
10. DI FABIO, U. *Kultura svobody*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. ISBN 978-80-7325-195-6.
11. FELDMAN, H. *Kompendium lékařské psychologie*. Praha: Victoria Publishing, 199-. ISBN 80-8565-67-8.
12. HAŠKOVCOVÁ, H. *Informovaný souhlas: Proč a jak?*. Praha: Galén, 2007. ISBN 978-80-7262-497-3.
13. JAN PAVEL II. *Veritatis splendor: O základech morálního učení církve*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-114-8.
14. KASTOVÁ, V. *Krize a tvořivý přístup k ní*. 2. vydání. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-800-5.
15. KELLER, J. *Abeceda prosperity*. Brno: Doplněk, 2008. ISBN 978-80-7239-227-8.

16. KRAFT, H. *Tabu: Magie a sociální skutečnost*. Praha: Mladá Fronta, 2006. ISBN 80-204-1345-6.
17. Kolektiv autorů a konzultantů. *Slovník cizích slov*. Praha: Encyklopedický dům, 1998. ISBN 80-90-1647-8-1.
18. MATĚJÍČEK, Z., LANGMEIER, J. *Počátky našeho duševního života*. Praha: Panorama, 1986. ISBN 505-21-825.
19. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-7-8.
20. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. Praha: Akademie věd ČR, 2003. ISBN 80-200-0993-0.
21. NAKONEČNÝ, M. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85-255-74.
22. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Akademie věd ČR, 1998. ISBN 80-200-0689-3.
23. OCKENFELS, W. *Katolická sociální nauka*. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-081-8.
24. ONDOK, J. P. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-486-1.
25. PESCHKE, K. H. *Křesťanská etika*. Praha: Vyšehrad, 1991. ISBN 80-7021-331-0.
26. ROTTER, H. *Důstojnost lidského života. Základní otázky lékařské etiky*. Praha: Vyšehrad, 1999. ISBN 80-7021-302-7.
27. SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů*. 6. rozšířené vydání. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-80-7429-056-5.
28. SOUSEDÍK, S. *Svoboda a lidská práva: Jejich přirozenoprávní základ*. Praha: Vyšehrad, 2010. ISBN 978-7429-036-7.
29. ŠIMEK, J., ŠPALEK, V. *Filosofické základy lékařské etiky*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 80-247-0440-4.
30. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.
31. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš je posvátná země: O kruhu úcty k člověku, přírodě a celému vesmíru*. Brno: Cesta, 2008. ISBN 978-80-7295-104-8.

32. VOKURKA, M. a kol. *Praktický slovník medicíny*. 3. rozšířené vydání. Praha: Maxdorf, 1994. ISBN 80-85800-27-6.

Sborníky:

1. FIALA, T. Vývoj porodnosti a plodnosti v ČR a v některých evropských zemích. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*. Praha: Občanský institut, 2008, s. 15 – 28. ISBN 978-80-86972-27-5.
2. FINNIS, J. M. Právní aspekty potratu. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*. Praha: Zvon, 1991, s. 55 – 60. ISBN 80-7113-010-9.
3. LOUŽEK, M. Agenda rovnosti žen a mužů v Evropské unii. In *Rodinná politika a agenda rovnosti žen a mužů*. Praha: Občanský institut, 2008, s. 29 – 37. ISBN 978-80-86972-27-5.
4. ROTH, G. Tempus animationis. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*. Praha: Zvon, 1991, s. 13 – 21. ISBN 80-7113-010-9.
5. SHAIN, R. N. Právní úprava potratů v současném světě. In *Úcta k životu: I. Život nenarozený*. Praha: Zvon, 1991, s. 61 – 63. ISBN 80-7113-010-9.
6. *Život z víry*. Překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2005, s. 99, s. 211 - 214. ISBN 80-7040-809-X.

Zákony:

1. Zákon ČNR č. 66/1986 Sb. ze dne 20.10.1986, o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů.

ABSTRAKT

TÝMOVÁ, K. *Sociálně etické aspekty procesu rozhodování o podstoupení či nepodstoupení interrupce ve svobodné pluralitní společnosti*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologické a sociální etiky. Vedoucí práce Martina Pavelková.

Klíčová slova:

Interrupce, potrat, volba, konflikt, svědomí, lidská práva, svoboda, tolerance, pluralita, hodnota, důstojnost, bioetické rozhodování, principy, východiska, indikace, rodičovské postoje, sociální podmínky, rodinná politika, média.

Tématem bakalářské práce je rozhodovací proces týkající se otázky podstoupení či nepodstoupení interrupce ve svobodné pluralitní společnosti. Stěžejní část práce charakterizuje a shrnuje výběr informací týkajících se rozhodovacího procesu z hlediska psychologie, sociologie a etiky. Dále na teoretické úrovni mapuje sociálně etické faktory a aspekty, které mohou - avšak nemusí – ovlivnit samotnou volbu jednotlivce. Společenský přístup k této problematice je odlišný vzhledem k vztahu společnosti ke konkrétním hodnotám, množství a zaměření filosofických, etických a náboženských teorií, které pluralitní společnost akceptuje a respektuje.

ABSTRACT

Social-ethic aspects of decision making process whether to undergo or not abortion in free pluralist society

Key words:

Interruption, abortion, choice, conflict, conscience, human rights, freedom, tolerance, plurality, value, dignity, bio-ethic decision making, ethic principals and possibilities, indications (symptoms), parents approach, social conditions, family related policy, medias

The topic of the bachelor work is: decision making process concerning the question to undergo or not abortion in a free pluralist society. The main part of the work characterizes and summarizes choice of information about the decision making process from a point of view of psychology, sociology and ethic. It continues on a theoretical level mapping social-ethic factors and aspects that can - and also needn't – influence the independent choice of an individual.

Society approach to these problems differs based on particular values the society recognizes, amount and content of philosophical, ethical and religious theories that the free pluralist society accepts and respects.